

Koncepcija ženske fatalnosti u romanima hrvatske književnosti 19. stoljeća

Peternel, Hana

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:272694>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-29**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
ODJEL ZA HUMANISTIČKE ZNANOSTI
ODSJEK ZA KROATISTIKU

HANA PETERNEL

**KONCEPCIJA ŽENSKÉ FATALNOSTI U ROMANIMA HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI
19. STOLJEĆA
ZAVRŠNI RAD**

Pula, 2019.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
ODJEL ZA HUMANISTIČKE ZNANOSTI
ODSJEK ZA KROATISTIKU

HANA PETERNEL

**KONCEPCIJA ŽENSKE FATALNOSTI U ROMANIMA HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI
19. STOLJEĆA
ZAVRŠNI RAD**

JMBAG: 0303056594

Studijski smjer: Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti

Predmet: Hrvatska književnost romantizma i realizma

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Kroatistika

Mentor: doc. dr. sc. Daniel Mikulaco

Sumentorica: v. pred. Dubravka Dulibić-Paljar, v. pred.

Pula, 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Hana Peternel, kandidatkinja za prvostupnicu hrvatskoga jezika i književnosti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA **o korištenju autorskog djela**

Ja, Hana Peternel dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Koncepcija ženske fatalnosti u romanima hrvatske književnosti 19. stoljeća* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis _____

SADRŽAJ

1. UVOD	7
2. AUGUST ŠENOVA (Šenoino doba 1865. – 1881.)	8
3. JOSIP EUGEN TOMIĆ	11
4. EUGEN KUMIČIĆ.....	13
5. ANTE KOVAČIĆ	15
6. FATALNA ŽENA U KNJIŽEVNOSTI	17
6.1. Pojam fatalne žene.....	17
6.2. Karakteristike fatalne žene.....	17
6.3. Fatalna žena u hrvatskoj književnosti	18
7. ŠENOINA KLARA (<i>Zlatarovo zlato</i>).....	19
7.1. Fizički izgled	19
7.2. Karakterne osobine	20
7.3. Socijalni status	21
7.4. Fatalnost.....	22
7.5. Zla kob	23
7.6. Tragičan završetak	24
8. TOMIĆEVA MELITA (<i>Melita</i>).....	25
8.1. Fizički izgled	25
8.2. Karakterne osobine	27
8.3. Socijalni status	28
8.4. Fatalnost.....	29
8.5. Zla kob	31
8.6. Tragičan završetak	32
9. KUMIČIĆEVA LINA (<i>Olga i Lina</i>)	34
9.1. Fizički izgled	34
9.2. Karakterne osobine	35
9.3. Socijalni status	36
9.4. Fatalnost.....	37
9.5. Zla kob	39
9.6. Tragičan završetak	40

10. KOVAČIĆEVA LAURA (<i>U registraturi</i>)	42
10.1. Fizički izgled	42
10.2. Karakterne osobine	43
10.3. Socijalni status	44
10.4. Fatalnost	45
10.5. Zla kob	46
10.6. Tragičan završetak	48
11. TABLIČNI PRIKAZ OSOBINA FATALNE ŽENE (<i>Klara, Melita, Lina, Laura</i>).....	51
12. ZAKLJUČAK	56
13. POPIS LITERATURE.....	58
14. SAŽETAK.....	60
15. SUMMARY	61

1. UVOD

U ovome završnom radu bit će prikazana koncepcija ženske fatalnosti u romanima hrvatske književnosti 19. stoljeća. Izabrana su četiri reprezentativna romana: *Zlatarovo zlato* (August Šenoa), *Melita* (Josip Eugen Tomić), *Olga i Lina* (Eugen Kumičić) i *U registraturi* (Ante Kovačić).

U radu prvo krećemo od monografskoga prikaza autora, s glavnim karakteristikama njihova poetičkoga programa, dok se potom usredotočujemo na analizu izabrane teme. Koncepcija žene kroz prizmu fatalnosti, odnosno, oblikovanje lika fatalne žene, prepoznatljivo je obilježje romaneskne produkcije 19. stoljeće. Ti su ženski likovi stoga u visokoj mjeri tipizirani, dobivaju zajedničke značajke: čarobnu ljepotu, izraženu inteligenciju i lukavstvo; prikazuje se kao razvratna i amoralna te je fatalna žena, ukratko, glasnica nesreće, smrti i propasti. Upravo će te navedene karakteristike fatalnih žena biti detaljno analizirane i to na način da se posvećujemo iščitavanju svake od pojedinačnih tipičnih kategorija: fizički izgled, karakterne osobine, socijalni status, fatalnost, zla kob i tragičan završetak.

U zaključku sažeto prikazujemo sve navedeno pokušavajući usto uspostaviti razliku u pristupu temi ženske fatalnosti kod svakoga od pojedinih analiziranih autora.

2. AUGUST ŠENOA (Šenoino doba 1865. – 1881.)

August Šenoa (Zagreb, 1838. – Zagreb, 1881.) hrvatski je književnik, kritičar, prevoditelj i dramaturg. Od 1874. godine pa sve do smrti urednik je ondašnjega najpoznatijega časopisa *Vijenac* u kojem će i objaviti svoje najpoznatije djelo *Zlatarovo zlato* (1871). Uz spomenuto, autor je i djela: *Kameni svatovi*, *Kugina kuća* (1869.), *Čuvaj se senjske ruke* (1875.), *Seljačka buna* (1877.), *Prosjak Luka* (1878.), *Kletva* (1880.), *Branka* (1881.). Također iza sebe ostavlja i mnoge drugi romane, drame, članke, dok svoja teorijsko-kritička razmišljanja o književnosti najjasnije izražava u programatskome članku *Naša književnost* koji izlazi u časopisu *Glasonoša* 1865. godine.

Pojavivši se u književnosti, Šenoa uvodi mnoge promjene, kako u svoja djela, tako i u književnost onoga doba. U roman uvodi ono što je do tada bilo rezervirano za ep i povijesnu tragediju (nacija, politika, društveni odnosi, ideologija), a zasluge zavrjeđuje i za povezivanje romana s građanskim osjećajima, svjetonazorima i mislima, s predodžbama pravde i kreposti. Šenoa u svojim djelima na specifičan način prikazuje sve klase hrvatskoga društva u njihovu povijesnom značaju i razvitku. Upravo to primjećuje Antun Barac:

Visoka aristokracija i prosjaci, bogati građani i prodavačice na trgu; seoski svećenici, đaci, prosjaci, seoski pisari, Cigani, izborni korteši, odvjetnici, zakupni pisari, itd., sve se to u njegovim djelima kreće, buni, stvara, razara živeći svojim životom i govoreći svojim jezikom. (1964: 25)

Osim navedenoga, prema Šenoi umjetnost mora sadržavati etičku i estetsku komponentu, stoga svaki njegov roman ima nedvosmislenu etičku poruku¹, a što za posljedicu ima i inzistiranje na crno-bijeloj karakterizaciji likova, odnosno, stvaranju antagonističkih parova. Uvođenjem povijesne tematike u svoja djela, prikazuje važnost prošlosti koja je uvelike utjecala na budućnost hrvatskoga naroda jer, kako primjećuje Dubravko Jelčić:

Šenoa je, prikazujući povijesna razdoblja koja su bila bremenita većim krizama i prelomnim događajima u povijesti naroda, obuhvatio mnoštvo

¹„Bio je uvjeren da književnik mora služiti plemenitoj ideji, a književnost narodu i čovječanstvu“. (Nemec 1995: 98)

dogadaja, od života plemstva do malih građanskih obitelji, do velikih ratničkih podviga do žučnih rasprava u Hrvatskom saboru, sve do intimnih obiteljskih slika i ugođaja. Obuhvaćao je, riječju, sve elemente koji su u cijelosti činili stvarni društveni život Hrvatske određenoga povijesnoga razdoblja. (1993: 14)

Zahvaljujući Šenoi, roman dakle postaje omiljeno štivo ondašnje čitateljske publike, a **Šenoino doba** – razdoblje koje je po njemu nazvano – obično u periodizacijama hrvatske književnosti završava Šeninom smrću 1881. godine.

Prvi njegov roman, ujedno i prvi suvremeni umjetnički i povijesni roman, **Zlatarovo zlato**², izlazi od kolovoza do prosinca 1871. u časopisu *Vijenac*³. Roman se smješta na prijelaz iz romantizma u realizam zbog karakterističnih poveznica: obilježja romantizma prepoznatljiva su u ljubavnoj fabuli dok su obilježja realizma vidljiva u Šenoinoj ulozi sveznajućega pripovjedača koji prepričava događaje. Nemeć uviđa posebnost romana naglašavajući:

Zlatarovu zlatu pridodao je i poseban tumač *da se vidi ukoliko je ovaj roman crpljen iz povijesti i da se neka mjesta pobolje razumiju*. Tumač je zanimljiv ne samo zato što pokazuje stupanj Šenoina oslanjanja na autentične povijesne izvore, nego i obrnuto: pokazuje i stupanj fikcionalizacije i selekcioniranja te građe za potrebe stvaranja romanesknog svijeta.⁴

Dvije paralelne fabule daju čitatelju mogućnost praćenja radnje na ljubavnoj (Dora-Pavao-Klara) i povijesnoj (Stjepko Gregorijanec – zagrebački građani) razini. Sva zbivanja u romanu smještena su u drugu polovicu 16. stoljeća, točnije, između 1574. i 1592. godine. Zagreb, Samobor i Medvedgrad, glavna su mjesta zbivanja radnje. Likovi koji vode radnju, Šenoa određuje kao antagonistički određene, a u

²*Zlatarovo zlato*, originalan je naziv djela Augusta Šenoae. Neki kritičari koriste naziv Zlatarevo zlato, koji će biti vidljiv u nekim citatima.

³„...indikativno je, na primjer, da je *Zlatarovo zlato* za vrijeme izlaženja u Vijencu 1871. kao i u prvom izdanju u knjizi 1872., imalo podnaslov „roman iz prošlosti zagrebačke“, a da je u drugom izdanju (1878.) sam Šenoa izmijenio u „historička pripovijest XV. vijeka“ (Nemeć 1995: 104)

⁴ Krešimir Nemeć: *Povijest hrvatskog romana od početka do kraja 19. stoljeća*, 1995: 85.

prikazivanju istih služi se postupkom šabloniranja⁵. Likove je moguće razvrstati u nekoliko skupina: likovi koji pripadaju različitim društvenim staležima (građani-plemići), likovi koji imaju različitu ulogu u razvitku fabule (pokretači radnje-intriganti) te prema temeljnim etičkim načelima (pozitivni-negativni). Dora Krupićeva, Klara Gruberova i Pavle Gregorijanec nosioci su većinskih zbivanja i glavni pokretači radnje. Upravo tim romanom Šenoa postavlja nove kriterije u stvaranju književnih djela i potvrđuje svoju titulu najvećega hrvatskog romansijera 19. stoljeća. Drugim riječima, kako naglašava Nemeč:

Šenoa je, bez sumnje, najveći hrvatski romansijer 19. st. Zaslužan je za ekspanziju romana, povećanje njegova ugleda, stvaranje stalne domaće čitateljske publike, ali i za stvaranje estetskog romanesknog standarda koji će još generacijama služiti kao glavni uzor i orijentir.⁶

⁵„Šenoin je postupak u prikazivanju likova šabloniziran: prikazivanje lika počinje statičkim narativnim opisom vanjskoga izgleda lika, a zatim su izložene njegove psihološke i etičke osobine koje se potvrđuju, ali se ne mijenjaju tijekom razvoja romana.“ (Ž.G., D.M. 2001: 400)

⁶„Krešimir Nemeč: *Povijest hrvatskog romana od početka do kraja 19. stoljeća*, 1995: 100.

3. JOSIP EUGEN TOMIĆ

Josip Eugen Tomić (Požega, 1843. – Zagreb, 1906.) slavonski je književnik, urednik i prevoditelj. Diplomirani je pravnik, a radio je kao učitelj, županijski podbilježnik i činovnički službenik. Jedan je od urednika časopisa *Glasonoša*, a istodobno je uređivao časopisa *Slavonac*. Književno djelovanje započinje 1863. kada u *Slavoncu* izlazi njegova povijesna pripovijetka *Krvni pir*.⁷ Osim *Melite*, koja je njegovo najbolje ostvarenje, autor je i djela: *Opančareva kći* (1871), *Ostoja, kralj bosanski* (1866), *Zmaj od Bosne* (1879), *Udovica* (1891) itd. Tomić je dovršio i Šenoin roman *Kletva*, 1882. godine.

Tomićev rad i djelo veže se uz razdoblje protorealizma, dok se u literaturi obično ističe da „činjenica da se Tomić javio i stvarao u sjeni slavnoga Šenoe bitno je obilježila njegovo stvaralaštvo“. (Merkler 1996: 219)⁸. Mnogi su mu kritičari, ipak, priznali vještinu fabuliranja i zbog toga ga smatrali najvjernijim Šenoinim nastavljačem. Vjerno je slijedio već zadane okvire pisanja i tako ostao nedorečen u vlastitom izričaju pa književna povijest često sudi:

...nije imao snage ni moći da se nametne svom vremenu, već je više kao suputnik pratio pojave u literaturi svog doba, ne uspijevajući pri tome ostvariti ni svoj originalni stil i izraz, niti se ikada uspio odrvati i poći dalje od onih kanona, i poetske i prozne riječi, koji su već bili ostvareni u hrvatskoj književnosti: ostao je uglavnom u onim okvirima i konstrukcijama literarnih žanrova koje su drugi pisci već prije njega dosegli, a neki i uspješnije umjetnički savladali. (Šicel 1970: 9)

Cilj je Tomićevih djela bio zabaviti čitatelja u čemu je bio vrlo uspješan i zbog toga vrlo rado čitan. Kako Krešimir Nemeč napominje: „...htio je biti zanimljiv i ugodan pripovjedač.“ (1995: 24). Svoje mjesto u književnosti potvrdio je *Melitom* koja se obično ocjenjuje „nesumnjivim doprinosom kulturnom i književnom životu Hrvatske svoga doba“. (Merkler 1996: 222)

Melita (1899.) je društveni roman s tematikom iz suvremenoga hrvatskog života. Tomić, u tome romanu, istodobno prikazuje opću društvenu situaciju krajem

⁷<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=61707> (preuzeto: 13.08.2019. 14:23)

⁸Tako se obično napominje kako „(...) Tomić neprestano, od samoga početka svog stvaralaštva, ostaje u sjeni Šenoina književnog imena.“ (Šicel 1970: 9)

19. stoljeća – propadanje plemstva i uzdizanje građanstva, ali i donosi pomno građeni portret jedne žene: „ (...) jednom riječju, to je roman jedne žene i istodobno jednog društva u sukobu, sinteza individualnog i općeg u uzajamnom djelovanju“. (Šicel 1970: 20) Toliko je *Melita* proslavila Tomića da ga je i sam Krleža pohvalio⁹. Melita, kao glavna nositeljica radnje, prikazana je opet u nezaustavljivom propadanju u ludilo i vidnoj nemoći za obuzdavanjem vlastitih nagona. Kao što napominje Krešimir Nemeć:

Tomićeva pikantna storija, pisana pod utjecajem Ohneta, dovodi na pozornicu palu ženu, hrvatsku gospođu Bovary ili, još bolje Tessu. Jer i Melitin životni put, omeđen ambicijama i taštinom, dosadom, zasićenošću i uskoćom provincijskih vidika, zapravo je luk razapet ideala i stvarnosti, zamišljenog i mogućeg. (1995: 123)

⁹„Čak i sam Krleža, koji je bio (pre)strog ocjenjivač hrvatske književne baštine, nije mogao u pogledu Melite sakriti svoje dileme oko umjetničke vrijednosti teksta. U svojim zapisima *Davni dani* on prvo bilježi da mu je 1907. godine *Melita* bila *jedno od najjaćih književnih impresija onoga perioda...*“ (Nemeć 1995: 123)

4. EUGEN KUMIČIĆ

Eugen Kumičić (Brseč, 1850. – Zagreb, 1904.) čitateljima je svoga doba bio poznatiji i pod pseudonimom Jenio Sisolski¹⁰. U Beču završava studij povijesti, zemljopisa i filozofije, a nedugo zatim počinje raditi kao gimnazijski profesor. Urednik je književnog časopisa *Hrvatska vila*, a bavio se još politikom i novinarstvom¹¹.

Svakako ne malen broj tekstova, i po broju ostvarenja Kumičić se, uz Gjalskoga, uvrstio među najplodnije pisce hrvatskog realizma. (Šicel 2003:93)

Autor je djela: *Jelkin bosiljak* (1881.), *Olga i Lina* (1881.), *Primorci* (1882.), *Začuđeni svatovi* (1883.), *Gospođa Sabina* (1883), *Urota Zrinsko-Frankopanska* (1892/1893) i druga. Kumičić je jedan od Šenoinih nastavljača, ali u svoja djela nastoji uvesti novitete:

Eugen Kumičić, strastveni pravaš i nastavljač Šenoina modela, ne samo najčitaniji nego i najplodniji hrvatski realist, koji trivijalno i romantično nikada u svojim prozama nije uspio do kraja izbjeći. (Lederer 1997: 7)

Kumičićev dvogodišnji studijski boravak u Parizu uvelike utječe na njegovo stvaralaštvo. Naime, čitajući Zoline programatske tekstove, upoznaje naturalističke ideje i tadašnju trivijalnu književnost. Među prvima o Kumičićevom djelovanju progovara Matoš u svom nekrologu (1907.):

To je prvi Parizlija, pravi francuski đak u našoj knjizi, prvi hrvatski modernista; prvi koji je znao ostati Hrvat i istodobno koristiti se najmodernijim literarnim metodama. (Barac 1950: 7)

¹⁰<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34604> (preuzeto 14.4.2019. 13:15h)

¹¹„Kraj toga Kumičić nije bio samo pripovjedač nego i urednik književnog časopisa (*Hrvatska vila*), nastojeći u njem i teorijski opravdati svoj književni pravac i obraniti svoje dotadašnje spise. Od svih hrvatskih pisaca svoga vremena on je izazvao najviše uzbuna. To se pojačalo i činjenicom što je uz to bio i političar i novinar“. (Barac, 1950: 8)

U djelima, pokušava doprijeti do građanskih i aristokratskih slojeva svoga vremena i prikazati čitateljima građansko društvo. Veliko majstorstvo fabuliranja doprinijelo je tome da je publika obožavala čitati njegove romane. Detaljno i vješto, Kumičić čitatelje vodi kroz epizode, radnje su dinamične, a iznenađenja neizbježna. Stranac, ali naš, Kumičić ostaje zapamćen upravo po povezanošću sa svojom rodnom zemljom i mjestu odakle dolazi.¹²

U sušačkoj *Slobodi*, 1881. godine, pod originalnim naslovom *Olga i Liza*, izlazi jedan od najpoznatijih Kumičićevih romana, danas poznatiji pod nazivom *Olga i Lina*. Povjesničari književnosti o tome djelu sude:

Djelo značajno ne samo stoga što je značilo stvarni ulazak u afirmaciju Kumičića u hrvatskoj književnosti već u prvom redu zato što je uzбудilo naše kritičarske duhove, prouzrokovalo niz pohvala, ali i negativnih ocjena, zahvaljujući svojoj osebujnoj tematici. To je, naime, prvo Kumičićevo djelo iz niza njegovih romana i pripovjedaka kojima se tako često pridjeva epitet *naturalistički*. (Šicel 2003: 96-97)

Stvorivši onodobni književni hit, Kumičić doživljava različite reakcije od strane kritičara, a o čemu piše i u često navođenome pismu zaručnici:

U tom romanu trsio sam se da pokažem, da otkrijem rane našega takozvanoga otmjenoga zagrebačkoga svijeta. Pisao sam oštro, bezobzirno, žestoko i iskreno, a nisam išao za finom pikanterijom, već za golom istinom, slijedeći u tom najveću modernu francusku školu (...)
(Lederer 1997: 9)¹³

¹²„Ono što je Kumičićevim djelima zajedničko i što velik broj čitača još uvijek privlači k njemu, nije ni njegov naturalizam ni njegovo povođenje za stranim literaturama, nego su to crte koje ga vežu s našom zemljom. On je bio čovjek koji je volio pričati i koji je, uza svu patinu civilizacije, ostao u duši dobri pomalo naivni Istranin, s neuništivom ljubavi za istarske ljude, za more, za obronke Učke, za pristranke kvarnerskoga otočja. Ushićivao se pogledom na sela, razbacana po istočnoj obali Istre. Osjećao je nijanse u bojama mora i svjetla, treptajima vjetra i zraka u svome kraju.“ (Barac 1950: 23)

¹³„...Odmah ćeš opaziti kontrast između osoba. Na jednoj strani poštenje idealno, a na drugoj glupa pokvarenost. Nijemce ne trpimo. Roman je pisan proti njemačkom elementu. Ja samo otkrivam rane veleći čitaocu: Vidiš, to ti je taj gospodski svijet, pogledi, ne miješaj se, itd. – Kad sam pisao duša mi je bila vrlo ogorčena te mi stoga ne smiješ zamjeriti nekoje krupnine kojim se ne može izbjeći kad želimo stvar istinito predstaviti“ (Lederer 1997: 9)

5. ANTE KOVAČIĆ

Ante Kovačić (Celine kraj Marije Gorice, 1854. – Zagreb, 1889.) hrvatski je književnik, novelist i romanopisac, i kako Nemeč tvrdi, „...pravaš i čista suprotnost Šenoi“. (Nemeč 1995: 168) Diplomirao je na pravnom fakultetu u Zagrebu, a aktivno je sudjelovao kao pristaša Starčevićeve stranke prava. Umire od duševne bolesti u trideset i petoj godini života, a iza sebe ostavlja mnogobrojna djela: *Baruničina ljubav* (1877.), *Fiškal* (1882.), *Među žabari* (1882.), *U registraturi* (1888.) i mnoga druga.

Kako kritika često ističe strast, vatrenost, razbludnost, žena, pretjerana senzibilnost, uskoća, tjesnoća – upravo to opisuje Kovačićeve romane.¹⁴ U svoja djela uvodi neke do tada netaknute teme – psihološke i moralne probleme pojedinca kao što i oštro kritizira ustajale društvene i političke konvencije¹⁵, dok je sinteza njegova književna djela roman *U registraturi*. Ono nastaje nakon javna i privatna razočarenja, koja doživljava, a odmah iduće godine, Kovačić u ludnici umire:

Ubio je Kovačića, na kraju, onaj njegov lik Laure koji je neprijeporno u početku bio i *movens* i velika stvaralačka inspiracija, ali na kraju i preteško opterećenje, i fizičko, i psihičko, da bi ga uspio nadvladati. No, možda je to bio i jedini mogući zalog njegove umjetnosti: upravo to mutno, erotsko, tajnovito i vulkansko u njemu. (Šicel 2003: 137)

Kovačićev roman *U registraturi*, izlazi u Vijencu 1888. godine u pedeset nastavaka, a 1911. izlazi kao knjiga. Milan Marjanović o djelu kazuje: „...vrijedi da u našoj literaturi bude neka vrhovna cjelina, koju u prvom redu i prije svega treba proučavati“. (1951: 114) Kovačić u tome romanu dakle oslikava stvarnost svoga vremena, roman je izraz socijalnih prilika u Hrvatskoj u drugoj polovici 19. stoljeća; slika rađanja moderne hrvatske inteligencije; slika društvenih i gospodarskih promjena (raslojavanje sela, propadanje plemstva, klasna borba) i kronologija tragičnog životnog puta darovita seoskog djeteta u feudalnim i kapitalističkim

¹⁴„Kovačić je, međutim, bio strastven, neobuzdan, vatren, gotovo razbludan, on sreću nije mogao zamisliti bez topline ženskoga zagrljaja, pa njegova pisma zaručnici nisu obične tirade zaljubljena mladca, nego bolesna ispovijed pretjerane senzibilnosti. Preusko mu je bilo u kleričnoj haljini, pretijesno u zidinama seminarskim. Njegova je muza bila žena, njegova je Hrvatska bila žena, njegov fatum žena „la belle dame sans mercy“. (Frangeš 1986: 217)

¹⁵„Naime, i negativne su kritike – uglavnom s ideoloških i etičkih polazišta – samo potvrdile da se doista pojavio pisac koji od samog početka dodiruje do tog vremena nezamislive teme i motive: od onih u kojima se oštro suprotstavlja nekim ustajalim društvenim i političkim konvencijama, do smjelih prodora u psihološke i moralne probleme kako pojedinca, tako i društva u cjelini“. (Šicel 2003: 114)

društvenim okolnostima¹⁶. Roman ima tri djela, mnoštvo likova kojima Kovačić opisuje izgled, pokret i govor, a obiluje satikom, humorom i ironijom. Kritika o tome sudi:

U registraturi je, nije to teško uočiti, složen, slojevit roman. On je istodobno idilična slika Kovačićeva seoskog djetinjstva sa nizom autobiografskih podataka i zapažanja, i realistička analiza raslojavanja tog istog sela; to je roman o sudbini seoskog djeteta na njegovu trnovitom putu od patrijarhalnog seljačkog ambijenta do grada u vrijeme njegova intenzivnog formiranja; on je istovremeno naturalistički i humorističko-tragični doživljaj galerije likova s njihovim karakternim deformacijama nastalim u složenim društvenim procesima fluktuiranja ljudi na relaciji selo-grad (kumomidar Žorž) i obrnuto (Miha, Krčmar, i drugi.). (Šicel 1984: 135)

Taj je roman najbolji izraz Kovačićeva kritičkog stava prema društvenim pojavama, a ujedno i spoj realnoga i romantičarskoga, lirskoga i fantastičnoga, komičnoga i tragičnoga, satiričnoga i grotesknoga te optimizma i pesimizma¹⁷.

¹⁶Diklić, 2009.

¹⁷Diklić, 2009: 19.

6. FATALNA ŽENA U KNJIŽEVNOSTI

6.1. Pojam fatalne žene

Pojam *fatalne žene*, nije uvijek imao značenje i tumačenje kakvo ima danas. Naime, od samih početaka, još u vrijeme saga i mitova, pojavljivale su se raskošne, neodoljive, zamamne, tajanstvene ali opasne žene koje su stale na put junacima kako bi im našle mane i slabe strane, ali i kako bi ih stavljale pred kušnju. Nositeljice takvih uloga, u davna vremena bile su mitske figure poput Lilit, Kirke, Meduze, Undine i dr.

Ta ženska figura međutim jedna je od onih dugoga trajanja. Kako su se mijenjali književni pravci i gledišta, mijenjao se i koncept ženske fatalnosti, žene, te se tako i oblikovala nova slika kobne žene koja u sebi objedinjuje sve ono loše, pogano i iskvareno. Kako primjećuje Nemeč, „Lik fatalne žene osobito se proširio u europskim literaturama u razdoblju od ranog romantizma do sredine 19. st. Tada su mu razni autori pridodali i niz specifičnih, individualnih oznaka.“ (Nemeč 1995: 60) Naravno, ono što je ostalo prisutno, ono je neljudsko, demonsko u svakoj od žena, ali postupno su autori ovom tipu lika pridodavali i neke ljudske dimenzije, a to zapravo znači da se u literaturi *femme fatale* pojavljuje obično u obliku kurtizana, kraljica i velikih grješnica. (Nemeč 1995: 61) Žena, s tog gledišta bila je biće kome je zlo imanentno. „U engleskoj književnosti, primjerice, fatalne su žene antiteza viktorijanskom mitu žene kao „kućnog anđela“. (Nemeč 1995: 63)

Bez obzira na sve promjene koje su se događale u književnosti, fatalna žena ostala je: „koketna, zamamna, agresivna, dijabolična; iz nje zrači nešto prijeteće. U njoj je sabijen iracionalni potencijal što provocira i pred kojim se ne ostaje ravnodušan.“ (Nemeč 1995: 58)

6.2. Karakteristike fatalne žene

Krešimir Nemeč navodi sljedeći stalni inventar ženske fatalnosti (Nemeč: 1995):

a) sve fatalne žene krasi ljepota – i to ne bilo kakva ljepota: one su čarobno lijepe. U njihovoj tajanstvenoj ljepoti čuči nezamisliva kob: agresivnost, opasnost,

prijetnja. Ono što je kod fatalne žene lijepo to je opasno, a što je zavodljivo, to je prijeteće;

b) osim spomenute ljepote, koja je neizostavna karakteristika svake fatalne žene, ona je i proračunata, inteligentna, superiorna. Fatalna žena, ukratko, uvijek dominira svojom okolinom.

c) ono što *femme fatale* daje moć nije ona sama, već mjesto što ga zauzima u muškoj fantaziji. Zato su takve žene, u pravilu, nemoralne, razvratne i pohotne. Odnosno, „apsolutne bludnice“;

d) fatalna se žena, osim toga, javlja i kao glasnica smrti, propasti i nesreće. Posjeduje želju za uništavanjem i za sadističkim mučenjem žrtava. Zato se uz nju vezuje i simbolika zmija, divljih zvijeri, nemani i vještice.

Kao zaključak, može poslužiti i rečenica posuđena iz Tomićeva romana: „**Odbijam i privlačim po volji**“, kazuje Melita. Fatalna žena uvijek je stoga samouvjerena, hrabra, strastvena, željna promjena i željna življenja. Ta strast za život vodi je opet smrti. Pa se stoga u tome savršeno susreću eros i tanatos.

6.3. Fatalna žena u hrvatskoj književnosti

U hrvatskoj se književnosti lik fatalne žene pojavljuje sa svim navedenim tipičnostima. Taj je lik uočljiv već u Šenoinu *Zlatarovu zlatu* u liku Klare Gruberove gdje se uspostavlja kao mračna suprotnost „anđelu u kući“ poput zlatne Dore. Osim Šenoine Klare, mogu se izdvojiti i njegova Marijeta Quirini (*Čuvaj se senjske ruke*), ali i još neki romani i autori koje privlači ista tema. Neizostavne su svakako fatalna Kovačićeva Sofija Grefštein (*Baruničina ljubav*), Elvira (*Fiškal*), Novakova Lora (*Pavao Šegota*), Tomićeva Melita (*Melita*), Kumičićeva Lina (*Olga i Lina*) i dakako Kovačićeva Laura (*U registraturi*).

Crno-bijela karakterizacija likova koju nije izbjegao niti jedan naš romansijer XIX. stoljeća, dovodi i do toga da su i u našoj književnosti sve fatalne žene načelno iste: nadilazeći kategoriju lika, one prerastaju zapravo u „prave literarne simbole“ (Nemec 1995: 58). Fatalna žena ostaje, dakle, opasnost, prijetnja. „Fatalnim je ženama“, kako primjećuje Petrač, „vlastito sve ono što izlazi iz okvira normalnoga,

dopuštenoga i društveno potvrđenoga.“ (Petrač 1990: 353). To je tip lika koji izlazi iz svih konvencija i koji sve konvencije ruši.

(...) ona je čedomorka, brakolomka, razbojnica, hajdučica, uvijek djeluje razorno, kao suparnica dobroj i plemenitoj ženi. Većina frustracija epohe, moralne dvojbe, potisnute traume i kompleksi našli su svoju tematizaciju upravo u likovima fatalne žene. (Petrač 1990: 353)

Te karakteristične crte sad valja pokazati analizom odabranih likova.

7. ŠENOINA KLARA (*Zlatarovo zlato*)

„Tipični lik fatalne žene pred čijom ljepotom kleče mnogi muškarci. No ona želi samo Pavla i za ostvarenje tog cilja spremna je učiniti i najveća zla. Strastvena je, ali i osvetoljubiva prema svakome tko stane na put njezinoj žudnji prema Pavlu. Nažalost, istodobno je i vrlo sposobna, inteligentna i zna se prilagoditi situaciji. Kad vidi da ne može silom obraniti Samobor, zavede napadača, tj. bana Krstu Ungnada, uda se za i njega i koristi se njegovom moći za ostvarenje ciljeva.“ (Ž.G. i D.M. 2001: 402)

7.1. Fizički izgled

Klara Gruberova tipičan je lik fatalne žene koja svojom čarobnom ljepotom osvaja. Detaljno je opisan njezin fizički izgled, dok se, kako se obično zamjećuje, „uz zlatnu kosu, savršene crte lica i zadivljujuće tjelesne *adute* nikako se nije uklapalo stanje njezine duše koja je bila opsjednuta vragom“. (Zovko 2016: 74) Iako opisano kao savršeno, Klarino je lice mijenjalo raspoloženja i odavalo njezina unutarnja osjećanja.

To glatko fino lice čas bi se zažarilo plamenitim zanosom, čas izrazilo otrovnim rugom, čas složilo u neodoljiv posmijeh, čas okamenilo hladnim

mramorom; samo pune, pootvorene usne, samo nemirno kretanje tijela pokazivalo je da u toj ženskoj glavi žive krvi imade. (Šenoa 2001: 129)

Osim lica i usana, Klara je mudro koristila svoju boju glasa, koju je mijenjala prema potrebi; također, posebno odabranim riječima upravljala je i manipulirala muškim umom, muškim reakcijama i htijenjima. Njezina natprosječna fizička ljepota, držanje tijela i tajanstveno ponašanje jest ono što muškarce u njezinoj blizini nikako ne ostavlja ravnodušnima.

Klara je Gruberova lik privlačne žene koja je živjela za osjećaj tjelesne ljubavi ne mogavši pronaći idealan način za umirenje svoje mladenačke požude i neispunjenih seksualnih „maštarija“. Kako joj je na srcu bila urezana želja za bludnošću, svojim je tijelom muškarce neprestano navodila na grijeh. Klarino je božansko tijelo izvor prvotne zaludenosti, duševne i tjelesne opsjednutosti te potpune nesreće koje je bilo izloženo na vidjelo kao mamac za muške poglede. (Zovko 2016: 73)

Smatrajući da može zadržati muškarce pokraj sebe, Klara misli da može osvojiti upravo sve. Međutim, tu se vara., *Nikada nećeš, rugobo ženskoga roda!*“ (Šenoa 2001: 335), riječi su Pavla Gregorijanca koji na kraju romana prokazuje „pravu“ Klarinu ljepotu. Iako, fizički opisana kao savršenstvo bez mane, Klara je daleko od toga. Zloba, pakost i gnjev ubili su u Klari sve naoko privlačno, savršeno i prekrasno.

7.2. Karakterne osobine

Osim spomenute ljepote, Klara ima i pregršt osobina koje ne skriva, dapače, vješto ih koristi i njima manipulira. Snalažljivost, inteligencija i lukavstvo, samo su neke od odlika kojima Klara zadivljuje muškarce u svojoj blizini. Svojom samouvjerenošću, zrači, privlači i zadržava. Također, u djelu je prikazana hrabrija nego li neki muškarci, čime dobiva zasluženno strahopoštovanje. Klara točno zna što želi i kako do toga doći:

On! – Blizu mene! A neće pred mene, pred banicu! Jesam li zvijer? Jesam li ja zmija? O, da mi ga je raznijeti – nastavi porumenjev od jarosti. – Vratit ću mu tu sramotu! Čokolin bi znao kako. Da ga pozovem? Ne. Preša je Pavlu u Mokrice. I meni je preša – i ja ću u Mokrice! (Šenoa 2001: 298)

Ono što posebno valja istaknuti kod Klare, njezina je inteligencija. Na vrlo mudar i promišljen način Klara dolazi do željenoga cilja. U svim planovima pomaže joj Grga Čokolin, koji s njom donosi osobitu „potrebnu dinamiku; oni su nositelji tipičnih trivijalnih scena otmice, trovanja i ubistva. (Šicel, Jelčić 1993: 27). Upravo zbog svoje inteligencije, psihičke, ali i fizičke snage, Klara ostavlja dojam čudesne zavodnice, jake žene i snažne suparnice. Svoja će nastojanja ostvariti, ali će je na kraju dovesti do propasti.

7.3. Socijalni status

Klara je, od samoga početka romana, prikazana kao žena koja pripada visokom društvenom staležu: štoviše, Klara je „*gospodarica grada Samoborskoga*.“ (Šenoa 2001: 94) Njezino materijalno bogatstvo vidljivo je u opisu sobe u kojoj boravi:

Klarina je soba bila prepuna pozlaćenih i bakrenih predmeta bogato uređena. Kao raskošna, primamljiva i nesvakidašnja održavala je svoj prostor idealan za zavođenje svojih žrtava. U ljudskome je oku budila slikovitost i prestiž, ali i nagomilanost predmeta i pokućstva. Taj je prostor Klarino utočište, mjesto gdje nesmetano čini grijeh i obmanu. No, njezino je raskošno tijelo zajedno s neprirodnim ponašanjem budilo strah i jezu (...). (Zovko 2016: 76)

Nakon što doživi materijalni krah i osjeti dah siromaštva na vlastitoj koži primorana se udati, za tek proglašenoga, bana Ungnada. Ljubavi, naravno, s Klarine strane, apsolutno nema i to priznaje pred Pavlom: „Žena sam drugoga, da. A pop veže samo ruke, ne veže srca, srca vežu se sama.“ (Šenoa 2001: 301). Jedino što stoga ima jest titula: Klara ostaje banica, ali ljudi u samoći i nemoći.

7.4. Fatalnost

Klara je žena koja zna prilagoditi svoju emociju i ponašanje određenoj situaciji i upravo se u tome krije njezina fatalnost. Kada se osjeti ugroženom, ona prikazuje svoju dobru, nježnu i poniznu stranu:

Ja svoga muža ljubila nijesam. Prodaše me bogatu glupaku, a taj me zapregnu pod jaram kućnoga zakona. Duša bijaše mi krilata ptica, a sad je pogibala u zlatnoj gajbi. (Šenoa 2001: 141)

U silnoj želji da osvoji Pavla, ona pada na koljena, pristaje na sve, iznuđuje sažaljenje i spremna je u potpunosti se pokoriti:

Pavle, Pavle – zajeca žena kleknuv pred mladića. – Slušaj me! Jedanput sam ljubila za svoga vijeka – ljubila tebe. (...) Rugaj mi se, ljubiti ću te: prokuni me, ljubiti ću te; pogazi me, i opet ću te ljubiti.... (Šenoa 2001: 301)

U prijelomnim trenucima, ne miri se s činjenicom da ju Pavao odbija te na sebi svojstven, *fatalan* način, smišlja zlu osvetu:

...Kristofe! – zamoli Klara – ako je istina da me ljubiš od zbilje, Kristofe, pokaži to sada, osveti se sada, šibaj tu gamad otrovnim zmijama tvoje jarosti, jer tako mi Isusa i Marije, dok ne ovršiš što rekoh, neću dati da me se dodirneš! (Šenoa 2001: 309)

Iako se Klara, u cijelome romanu bori za Pavla i zanemaruje sve ostalo (kćer Anku, grad Samobor) ona ne može potisnuti činjenicu da želi živjeti:

Kako da banici ne dosadi fantastička ta priča? Njoj se htjelo života, prava, živa života. Njoj se htjelo svladati jednim hipom. (Šenoa 2001: 296)

U tome se citatu očituje Klarina neobičnost i ono što ju izdvaja od drugih likova; svatko u djelu zastupa određene stavove, kako političke, tako ljubavne ili društvene, a Klara, s druge strane, ne mari ni za obaveze koje ima kao gospodarica Samobora,

kao što joj ni dijete nije briga i obaveza, već se Ankom koristi samo kako bi izazvala divljenje ili žaljenje. Zapravo, ono što ona želi nešto je drugo: ona želi život veći od života. Ostavlja dojam da ne pripada svijetu u kojem živi, da ne pripada mjestu u kojem boravi, da je moćnija i superiornija od svih i zbog toga sebi dopušta da voli, ljubi, usmrćuje i na kraju, poludi.

7.5. Zla kob

Klarina se zla kob otkriva postupno. Kako radnja teče, ona postaje sve spremnija na sve kako bi došla do svoga cilja – Pavla. No, nije se nadala Pavlovoj reakciji, drugačijoj od ostalih udvarača:

Poslaste me da pravim račun. Htjedoše mi račune pomutiti, zlatna zmija vinula mi se oko srca, a ja je uhvatim snažnom desnicom te je bacih od sebe; sad je račun čist... (Šenoa 2001: 190)

Dakako, nije to bio jedini put kada je Klara uspoređena sa *zmijom*: „...sve satrlo je đavolskom himbom tvoje opako gujsko srce.“ (Šenoa 2001: 336) Neizostavna je i „*zlatna zmija Dalila*“, koja se simbolično nalazi u Klarinoj sobi, na zidu, pokraj slike „*čiste Suzane*“ (koja u romanu simbolizira Doru Krupićevu):

...plemenita gospo, u dušu vas znadem i pod anđeoskim licem. Ja Sansom nijesam, ali vi ste Dalila! Prokleta bila, rajska zmijo! Naši računi su svršeni! (Šenoa 2001: 143)

Shvativši da je ljubav Pavla Gregorijanca i Dore Krupićeve iskrena i neuništiva, Klara se odluči osvetiti:

I opet se zatvoriše vrata. Žena dođe do mrtve djevojke. Razgrnu koprenu, i baklja rasvijetli Klarino lice. Nagnu glavu nad lešinu. „Moram da te vidim suparnice moja!“ šapnu zloradim podsmijehom i dignu baklju. „Ti, ti si mi dakle otrovala život, uništila sreću? Luđakinjo, evo, sad ležiš ovdje pred

mnom pobijeđena. Vrijeme će zacijeliti ranu, a ja ću ipak dobiti Pavla.
(Šenoa 2001: 335)

Citat je to u kojemu je najbolje prikazana Klarina zla kob; njezina okrutnost i bezdušnost u činu Dorina ubojstva. Pavle, shrvan Dorinom smrću, zadnji puta odbija Klaru:

Evo Gregorijanca po treći put da ti kaže, oj paklena hudobo, da te mrzi, da te prezire, da bjega od tebe ko što se bjega od kuge. Ne diraj u svete ove ostatke, izrode pakla, ne muti kužnim dahom tomu anđelu rajskoga sna.
(Šenoa 2001: 335)

7.6. Tragičan završetak

Iz svega navedenoga, stoga proizlazi i uvid o tragičnosti toga lika koji K. Nemec formulira ovako:

Važno je, međutim, uočiti da je fatalna žena i žrtva vlastitih intriga. Naime, ona doista djeluje kao *gospodar igre* i *opasni manipulator*, ali samo dok je pred nama kao sublimirani objekt. Kada se pak taj objekt subjektivizira, kad smo premješteni u njegovu perspektivu, on se sam pokazuje kao žrtva vlastite igre. Nijednoj fatalnoj ženi nije suđeno da svoje želje do kraja materijalizira; nijednoj, uostalom, strastvena ljubav nije uzvraćena. (Nemec 1995: 73-74)

Izgubljena u vlastitoj nemoći, usamljena i ostavljena, Klara ludi. Pakost i gnjev obuzeli su je i toga se tereta više nije mogla osloboditi. U želji da napakosti drugima, najviše je napakostila sebi. Iako je kroz cijeli roman bila ta koja je upravljala tuđim sudbinama i smišljala tuđe propasti, na kraju je romana presudila samoj sebi. Samoj sebi postaje rob, rob vlastitoga gnjeva, rob nesreće i rob stravične samoće:

Ne znam šta je s mojom Klarom. Od zadnjega Božića sva se prevrnula. Nešta joj je ušlo u glavu. Noću skoči iz postelje pa viče: Vidiš li te suzne

oči? To ti je taj ledeni nož. To boli, veoma boli. I jedva da je umirim. A danju sjedi, sjedi poniknute glave i moli naglas. Očenaš za Očenašem bez kraja i konca. (Šenoa 2001: 349)

8. TOMIĆEVA MELITA (*Melita*)

„Ali Melita je bila vazda neko iznimno, svoje vrste biće, čije su misli i djela bila drugačija nego u običnih ženskih glava“. (Tomić 1994: 187)

8.1. Fizički izgled

Kontesa bješe već prevalila dvadesetu godinu, a bijaše na glasu kao ljepota svoje vrste. Povisoka je uzrasta, vitka, ali pak jedra. Kosa joj je crnozagasita, pa se ispod nje tim više ističe crnomanjasto-bijelo lice, finih, ali energičnih crta, koje odavaju jaku, neslomivu volju. Taj izraz lica uvećava njezino visoko čelo, preko koga se je ispod crnih vlasi do lijeve obrve pružala tanka, zelenkasta žilica, koja joj u časovima jake duševne uzbuđenosti čudno zatreperi. Njezine oči, velike crne oči, pune žara i sile, zastirale su duge, crne trepavice. Rijetko kada otvorila bi mlada grofica širom te žarke, neodoljive oči; činila bi to samo u odsudnim trenucima, kada je trebalo da njezina volja pošto-poto pobijedi. (Tomić 1994: 6)

Tim riječima opisuje se Melita. Autor tu gotovo da ne ostavlja prostor čitateljevoj imaginaciji, temeljito je opisuje, a njen fizički izgled postaje čitatelju potpuno stvaran. Melita je žena – posve je jasno – koja plijeni pažnju svojom ljepotom. Očarala bi svakoga svojim besprijekornim držanjem i nesvakidašnjom pojavom. Muškarci u njezinoj blizini ostaju zatečeni i izgubljeni, a Melita bi, bez previše truda, do ludila dovodila sve. Ono čime je plijenila i zadržavala pažnju, bio je njezin pogled:

bijaše to pogled naoko miran, ispitujući do dna duše, ali lagodno i blago – nijem i rječit ujedno. Ono nešto vrebajuće, što mu bijaše svojstveno, nije

Branimir ni izdaleka zamijetio, ali je ćutio kako mu taj pogled poput plamene udice zahvaća srce i k njojzi ga privlaći. (Tomić 1994: 60)

Melita je *ovisna* o svome fizićkom izgledu. To se posebno vidi u trenutku kada ostaje trudna, ali samoj sebi ne Źeli priznati to stanje. Iako je trudna s ćovjekom kojeg ne voli, njoj je puno vaŹnija promjena fizićkog izgleda koja će narušiti njezinu postojeću ljepotu, nego li to što prema djetetu ne osjeća ništa. Upravo to vrlo jasno govori o njezinu doŹivljaju same sebe. Ljepota je nešto što posjeduje, ali ona svoju ljepotu doŹivljava i kao svoj najveći *adut* u Źivotu. Majćinstvo, koje bi trebalo biti i potvrda nje same kao Źene, u njenoj percepciji ne postoji kao takvo. Dijete naziva *derištem*, a trudnoću *prokletim stanjem*:

Melita ogleda se dobro u njem – a lice joj stade dobivati bijesan i oćajan izraz. Sada već nije bilo nikakve sumnje. Njezin fini i uzahni aristokratski nosić bijaše otećen i ruŹno raširen na rubu nosnica, a usnice bijahu nabubrene i modrikaste kao da su natućene bile. U najvećoj jarosti izmakne zrcalom i što je jaće mogla lupi njim o stijenu, da se je razbilo na sto komada. (Tomić 1994: 151)

Trudnoća je stanje u kojemu ona gubi, unakaŹena je i mrzi sebe. Promjena fizićkog izgleda za nju je traumatićno je stanje i zbog toga prezire ljude i svijet. Gotovo ni sa kime ne razgovara, osim s lijećnikom koji je njezino stanje naziva „*mozgovna neurosis*“:

Grofica je bolesna – uze razlagati lijećnik – teško bolesna, ali ne opasno... Imamo posla sa rijetkim slućajem... (Tomić 1994: 153)

S trudnoćom, fatalna zavodnica Melita, gubi kontrolu nad sobom, ne upravlja više svojim Źivotom jer njezino tijelo više nije ono najbolje što moŹe ponuditi. Upravo je tijelo jedino u što Melita vjeruje i u što se pouzdaje. Iznevjerena u ljubavi doŹivljava psihićki krah. Situacija se ne mijenja ni kada rodi sina: ne doji dijete, odbija ga od sebe, ne Źeli slušati njegovo plakanje i tu Melita poprima osobine demona. Majćinsko kao takvo, za Melitu ne postoji: ono predstavlja fizićki i psihićki teret. Nakon povratka

tijela u stanje kakvo je bilo prije trudnoće, Melita može nastaviti bezbrižno uživati u slobodi i ljepoti života i mislima o svojoj prvoj ljubavi: Alfredu.

Iako predivna i na oko savršena žena, Melita, prolazi kroz razne životne situacije (rođenja djeteta, udaja, rastava, materijalni obiteljski slom, napuštanje zemlje). Ona se trudi ostati dosljedna svome fizičkom izgledu te vladati muškim srcem, besprijekorna i zanosna.

8.2. Karakterne osobine

Melita je ljepotica bez daha i duše. Ne krasi ju inteligencija, ali ni prevelik trud oko samopotvrđivanja. Ona svjesno manipulira svojom ljepotom i to je, po njoj, njezina najveća prednost i vrijednost. Melitina je moć bila isključivo u njezinom fizičkom izgledu, a karakterne osobine uglavnom su bile zatomljene i nedovoljno iskazane.

U Meliti bijaše neka čarobna sila, ako je koga htjela privući k sebi. Trebala je samo pokazati ljubezno lice, ponuditi nekoliko srdačnih riječi, zatajiti načas prirođenu si gordost – i pobjeda je bila gotova. (Tomić 1994: 206)

Razlozi izostajanja Melitinih karakternih osobina, iliti crta ličnosti, mogu se pronaći i barem djelomice opravdati u nedostatku roditeljske ljubavi i pažnje. Melita je *žrtva* vlastite obitelji koja gubi sebe i svoj identitet u potrazi iste. Zbog lošeg imovinskog stanja u koje je zapala njezina obitelj (kockarski dugovi, rasipni otac i sin), primorana je udati se i tako spasiti istu od bankrota i sramote pred društvom. Udajom za Branimira Rudnića, čovjeka kojeg ne voli, Melita počinje voditi tmuran, jednoličan i dosadan život. Iako je Branimir voli i uvažava, ona prema njemu nema iste emocije. Progoni ju ono što se nije dogodilo, a to je neuspjeh od ostvarenja uzajamne emocije u vezi. Njezina očekivanja od života su poprilično romantičarska, ali i dovoljno nejasna da ih može realizirati. Nerealan stav koji ima prema budućnosti i životu uopće, „koštao“ ju je izostanka prave i iskrene ljubavi kojoj je težila. Ona je tipičan primjer mlade djevojke koja nema izgrađenu ličnost i koja je dokaz da čovjek *sam iz sebe ne može izaći*. Melitina sebičnost primjetna je u trenucima sanjarenja:

drugi čovjek (Alfred) i drugi život u datom trenutku za nju je put do sreće. Nesretna je s Branimirom, iako joj je on dao sve o čemu je maštala – novac, ugled u društvu i luksuz.

Iz rečenog se zaključuje kako je Melita djevojka koja nema izgrađen sustav vrijednosti: ona ne zna razlikovati što je dobro, a što loše, ali isto tako ne zna razabrati ni vlastite emocije. Upravo zato, neiskrena je prema sebi, ali i prema drugima. Traži nešto što je nemoguće naći. Žudi za nečim što je nestvarno i nerealno. Želi se ostvariti u ljubavi, a od iste bježi. Svemu onome od čega ju je obitelj htjela „spasiti“ ona je podlegla: amoralnom i raskalašenom životu, bez ljubavi, što u konačnici ne može dobro završiti.

8.3. Socijalni status

Melita je mlada djevojka plemenitaškoga podrijetla. Njezin obiteljski portret literatura slika ovako:

Majka, grofica Ana, pripada velikaškom plemenu Vojnića iz Hrvatskog Zagorja po svom ocu¹⁸, a po majci, Melitinoj baki, ugarskoj lozi Irmaj. Obitelj Melitina oca, lakoumna i raskalašena grofa Orfeja Armana¹⁹, doselila se iz Napulja sredinom 17. stoljeća i zbog višestoljetna nemara u raspolaganju financijama, kao i odnosa unutar obitelji, kraj 19. stoljeća zatječe ih na rubu propasti. Muškarci obitelji Armano rasipaju imutak iz generacije u generaciju, kratkoročno se spašavaju ženidbenim vezama s bogatim pripadnicama plemstva. Melitina oca Orfeja spasila je ženidba s groficom Anom. (Kuvač-Levačić 2017: 326)

¹⁸ „Otac grofice Ane – tako se zvala grofica-mati – Mirko Vojnić Radomirski, spadao je među najmoćniju vlastelu zagorsku; imalo je dva velika imanja u županiji varaždinskoj, a jedno manje u zagrebačkoj. Njegov plemićki grb bijaše star do šesto godina, a pleme Vojnića imalo je svoje prasielo u župi bihačkoj oko rijeke Une.“ (Tomić 1994: 8)

¹⁹ „Grof Armano bijaše vrlo viđena ličnost u najfinijim krugovima. Njegovi preci preselili su se sredinom sedamnaestoga vijeka iz Napulja u Istru, gdje su imali nekoliko lijepih posjeda. Otac Orfejev zaigrao je na burzi sam svoj imutak i malo zatim umro. Ostavio je dvoje djece: Orfeja, koji je bio poručnik kod draguna, kad je propao djedovski imutak, i kćer udanu za bogatog barun Birkenthala. (...) U takvim neprestanim financijskim neprilikama dotjerao je grof Armano do kapetana, pa je onda počeo ozbiljno misliti na ženidbu. Nije bio prijatelj braka, jer je dobro poznavao svoju lakoumnost, uz koju ne bi bio kadar nikada da usreći svoju odabranu. Ali dugovi, što ih je imao i o kojima njegov svak nije htio ni da čuje, prinudiše ga sa se sprijatelji s idejom braka.“ (Tomić 1994: 9)

Osim Melite, Ana i Armano imali su i sina Artura koji se rodio dvije godine poslije Melite. Oboje su uživali visoki društveni položaj, dobivali bi što požele, unatoč lošem imovinskom stanju u obitelji. Melita je izrasla u predivnu mladu djevojku, kojoj su se mnogi divili, a muškarci su je obožavali. Uz besprijekoran izgled, Melitini su roditelji pazili i na njezino obrazovanje:

...roditelji je dadoše u Budimpeštu u isti zavod „english gospodična“ gdje je i mati joj uzgajana bila. (Tomić 1994: 15)

I zbog svega su toga mnogi željeli biti u društvu mlade, lijepe djevojke:

Ona je umjela osvajati i vladati i svaki, bio muškarac ili ženska, scijenio se sretnim ako je znao da uživa Melitinu simpatiju. (Tomić 1994: 207)

Do kraja romana, Melita se trudi očuvati svoj visoki društveni položaj, koristeći se i dalje jedinim onim bogatstvom što ga je zaista imala ili barem mislila ga ima: svojom fatalnošću.

8.4. Fatalnost

Melitina se fatalnost, osim u fizičkom izgledu i navedenim karakternim osobinama (koje su uglavnom negativnog predznaka), ponajviše krila u njezinu, već spomenutom, neodoljivu pogledu:

Melita uprla svoj prijazni, neodoljiv pogled. Taj pogled je tako silno djelovao na nj da nije pravo znao što govori. Smeo se do skrajnosti i osjećao kako mu krv navire u lice. (Tomić 1994: 73)

Zato ću bježati, kloniti se je, pa će s vremenom izbljedjeti njezina slika u mom srcu, a njezin glas izgubiti za me sirensku moć. (Tomić 1994: 37)

Iz tih citata vidljiv je Melitin utjecaj na muškarce: dd nje je teško pobjeći, još teže ju je zaboraviti, a kobna je za onoga tko ju uspije pridobiti:

Pred njim je neprestano lebdjela čarobna slika Melitina; pod uplivom njezina bića, komu se je već sada klanjao i koje je obožavao, on bi bio kadar grofu Orfeju još i veće usluge učiniti. (Tomić 1994: 88)

Melita je muškarce osvajala ne znajući ni sama kako:

Osvojilo ga neko neizrecivo blaženstvo, neka raskošna omaglica duše, u kojoj je tonuo, gubeći sav svoj svijet oko sebe, samo ne nje, koja mu je bila vazda pred očima, koju je jedinu gledao i slušao. (Tomić 1994: 95)

Posjedovala je neku i njoj samoj teško definiranu čudesnu privlačnost i gotovo magičnu čarobnost koja je muškarce ostavljala bez daha:

Ta Melita uistinu je prava čarobnica. Što je u trenuće jedno učinila od toga mladoga čovjeka, koji bijaše dosele materijalista od glave do pete, komu su se najljepše i najzamamnije djevojke, u nakani da ga predobiju za se, umiljale bez i najmanjega uspjeha. (Tomić 1994: 106)

Neizostavna je i njezina fantastična sposobnost pretvaranja i prilagođavanja različitim situacijama:

No tko bi mogao što takvo i pomisliti gledajući i slušajući Melitu? Glumila je majstorski, da se nije moglo bolje. (Tomić 1994: 206)

Bez obzira na ljubav koju neprestano u djelu traži, ni kod Melite ne izostaje odlika fatalne žene – želja za slobodom:

U takvu životu ona bi iščeznula za šire krugove za svijet, a ona baš hoće da živi u svijetu i za svijet. Ali tomu se hoće slobode, a ljubav je ropstvo. Ona će da bude slobodna, živjet će po svojoj volji, bez stege, i puštati maha svojim željama, zanimat će se živo za svijet i njegov život, a pobrinut će se da se i svijet za nju zanima. Biti gospodaricom svoje volje i svojih djela, to bijaše meta njezinih želja, koju je mislila naći u svom budućem braku“. (Tomić 1994: 39)

Melita smatra da je „osobna sloboda idol, komu se ona jedinomu klanja!“ (Tomić 1994: 39)

Ukratko, Meliti „osobna sloboda [je] idol, komu se ona jedinomu klanja!“ (Tomić 1994: 39). Pa opet, upravo svoju slobodu ona na kraju gubi kada po tko zna koji puta, procijeni da može unovčiti svoju ljepotu. Dominacija fizičkog izgleda odredila je njezin život i ona se nije uspjela formirati u osobu koja će svojim životom upravljati prema načelima i vrijednostima u skladu s pozitivnim određenjem.

8.5. Zla kob

Iako je bila *fatalna žena*, Melita je bila tek djevojčica od dvadesetak godina, kojom je upravljala obitelj pred financijskih krahom. Ispod krinke zadovoljne i sretne žene krila se duboko nesretna žena koja se nije zbog okolnosti i tereta obitelji, uspjela izboriti za svoje snove. Njezini su snovi o ljubavi i savršenom muškarcu ostali nedosanjani:

Legavši ranije u postelju nego obično, namjestila se; kako joj bijaše najljepše na meku uzglavlju, uzvila obje ruke gore i sastavivši ih ispod glave, počela snatriti o – Alfredu. (Tomić 1994: 197)

Ne shvaćajući pravi razlog svoje izgubljenosti i tražeći krivce u drugima, svoju nesreću pripasala je Alfredu:

Šutite! – zapovijedi mu grubo Melita. – Vi ste uzrok svoj mojoj nesreći....
Ja vas prezirem. (Tomić 1994: 123)

Koliko ga je odbijala, toliko ga je privlačila – i u tome, prava je fatalna žena. Šalje mu pisma, potajno se sastaje s njim, a sve u nadi da će jednoga dana doživjeti pravu, istinsku, iskrenu, ljubav. Alfred, pak, zaluđen Linom, ne može sakriti svoje oduševljenje njezinom blizinom:

A on je samo pohotno gledao u njezine zamirajuće oči, naslađivao se pogledom na alabastrova joj ramena i uzbibane grudi, osjećao na svom licu topli požudni dah s njezinih usahnulih usta i čutio žar njezine puti, koji kao da je u njega stružeći prelazio. (Tomić 1994: 265)

Koliko god bila fatalna i zamamna, nije mogla zadržati Alfreda za sebe do samoga kraja jer se on, shvativši da prema Meliti osjeća samo požudu i strast, odluči vratiti svojoj ženi Ljubici:

Njegovo srce naginjalo je odsele sve više Ljubici; mirna, ali trajna ljubav naprama svojoj lijepoj i čestitoj ženici uvriježila mu se napokon u srce, a ona je u toj ljubavi svoga muža našla najveću sreću svoga života. (Tomić 1994: 269)

Time Alfred potvrđuje kako je Melita bila samo opsjena, magija trenutne zanesenosti, a žena Ljubica je netko uz koga on može naći trajni mir i sigurnost. Melita i njena ljepota poražene su potrebom za spokojem unutar obiteljskog doma. Njena ljepota bez daha ostaje samo puka ljepota vanjštine i prolaznoga trenutka. I u toj se činjenici krije Melitin poraz: nije mogla ponuditi više, a ono što je imala bilo je nedostatno za dugotrajnu sreću. U konačnici, ona je Alfredovo razočaranje.

Tražeci slobodu u ljubavi, Melita na taj način gubi sebe i jedina osoba kojoj uistinu nanosi zlo, ona je sama. Melita ne ubija, čini zlodjela poput Klare, ali upravo poput Klare i sama gubi najveću vrijednost: svoju vlastitu slobodu.

8.6. Tragičan završetak

Tomić je u ovome romanu prikazao društvenu situaciju s kraja 19. stoljeća i dao analizu odnosa plemstva koje propada. Propadanje Melitine obitelji značilo je i propadanje Melite kao osobe. Majka joj umire, otac i brat tonu u dugovima, a ona je prevarila svakoga tko joj je vjerovao. Kao što se u literaturi naglašava, „Melita je roman jedne žene i društva u sukobu, sinteza individualnog i općeg u uzajamnom djelovanju“. (Kuvač-Levačić 2017: 325)

Svjesna toga da je sama i da je jedino što ima njezina sposobnost zavođenja, Melita svoj životni put završava udajom za generala Zelenkaja, ali ni on joj ne pruža ono što joj je potrebno:

Počela je voditi obijestan, upravo razuzdan život. Tražila je zabavu za zabavom, priređivala u svom stanu gozbe, sijela i koncerte i održavala ljubavne sveze s mladim kavalirima, koji su se otimali za ljubav lijepe velikašice. (Tomić 1994: 169)

Kako to već mora biti, Melita, upravo kao i svaka fatalna žena, doživljava svoj tragičan završetak:

Njezini su živci skroz rastrojeni, a ona neće da se liječi... A što je najžalosnije, Mely si je sama kriva. Valjda si čuo kako ona živi... To mora dovesti do katastrofe... Njezin muž je nezadovoljan, a ona neće da sluša njegovih savjeta... Bojim se, jako se bojim za nju. (Tomić 1994: 270)

Melitu uništava želja za životom o kojemu sanja, ali ga ne uspijeva dosanjati. Lik je koji ne razumije vlastite snove, osjećaje i želje niti to razumiju ljudi u njezinoj blizini. Neprekidno tražeći sebe, sebe uspijeva izgubiti. I u tome leži duboka tragičnost njezina lika.

9. KUMIČIĆEVA LINA (*Olga i Lina*)

„...a Kumičićeva Lina *najveću je slast nalazila kada je komu mogla naškoditi*. Međutim, isto se tako teško oteti dojmu da pripovjedač gotovo mazohistički uživa u opisu *glasnice propasti*: ona ga istodobno i odbija i privlači. Zapravo, ipak ga više privlači! Jer, čak i kada naglašava u njoj ono destruktivno, uništavajuće i zlo, opis redovito odaje pravu fascinaciju likom.“ (Nemec 1995: 66)

9.1. Fizički izgled

Kao i ranije analizirana djela, tako i u ovome romanu nalazimo detaljan opis fizičkoga izgleda fatalne junakinje:

Lina je bila uistinu krasota koja je mogla u prvi mah zanijeti, uzbuniti. Stas joj je bio visok, a bokovi puni, obli. Ovelike, uzdignute grudi počinjale se uzdizati visoko na prsima u divnoj crti kojoj se ne zna imena. Mnogo bi oko zapelo najprije o njezino vitko i krasno tijelo, o onu razbludnu gibljivost, o onu raskošnu crtu što joj nad bokovima pliva, što se svija i gubi u cvatućoj puti. Vrat, bijel kao snijeg, bio je pun i urešen skupim nizom bisera. Na prekrasnom licu vidjelo se nešto nemirno, požudno, a kadgod i divlje. Njezin rijetko iskren posmijeh stvorio bi joj na svježim obrazima široke i neduboke jamice koje bi se naglo rasplinule prema kutovima usnica. Oko joj bilo crno i veliko, no odviše je sijevalo. Trepavice dugačke, obrve veoma guste i divno svedene, pokrivalo su sasvim onaj luk nad okom i spuštale se preko njega, kao da žele zasjeniti sjaj njene vatrene zjenice. Da joj se miliš, uprla bi u te svoje plamsajuće oči, no ti bi osjećao da taj pogled ne želi zaviriti u tvoje srce, da ti sazna otajstvena čuvstva; osjećao bi da taj pogled istražuje samo osjetljivost tvojih živaca i ustrajnost tvojih požuda i tvojih želja. Kad bi tako gledala, rumene i pune usne bi joj podrhtavale i nešto se otvarale kao i nozdrve lijepog i pravilnog nosa. U crnu i svijetlu kosu najradije bi zadjenula crvenu kameliju, i to otraga, po strani. Puno i bijele ruke bile su joj obično tople, a iznutra, na dlanu, uvijek malko vlažne. (Kumičić 1997: 32)

Međutim, upravo kao i ranije analizirane junakinje, i Linu odabrani način života uništava. Vodeći razbludan i amoralan život, Linin se fizički izgled na kraju romana tako drastično mijenja:

Lina se, međutim, nešto oporavila, ali njeno je lice bilo još uvijek blijedo i upalo; postarala se, kao da joj je trideset godina. Odluči da izađe na ulicu. Pogleda se u zrcalo, sjeti se prijašnjih sjajnih haljina, poljubi svoje dijete i ostavi gladna svoj stan, u nadi da se neće badava prošetati. (Kumičić 1997: 178)

9.2. Karakterne osobine

Lukavstvo, samouvjerenost, ironičnost, proračunatost samo su neke od osobina koje su krasile prekrasnu Linu i kojima je vješto zavodila objekte svojega zanimanja:

Cijelo njezino biće sjećalo je na dobra jela, na izvrsna vina, na kočije, na brze i hitre konje i na polutamne sobe. Ona nije bila mila, nije bila nježna, no bila je vrlo, vrlo dražesna; bila je rođena da „živi“, ali ne da bude supruga, da bude majka. (Kumičić 1997: 32)

Ipak, ono što je kod Line bilo najizraženije, jest njezina samouvjerenost; svjesna je bila svoga izgleda i znala je kako zavesti onoga koga je htjela. Nije Lina dobila samo muško srce, nego sve što uz njega ide. Nije se morala puno truditi: stavom i stasom očarala bi i svakog muškarca kojega je željela zavesti. Njezino srce vidjelo je moć, novac i strast, ali njezini pokreti odavali su drugačiju sliku: „...*vrlo zabavna i bezazlena i nedužna, ma kao kakav anđeo!*“ (Kumičić 1997: 34)

Ono što Lini čini fatalnom, jest njezina sposobnost zakrivanja same sebe. Kao vješta glumica, po potrebi je glumila dobrotu i skromnost. Ono zlo je nosila u sobi i to vješto krila. Iako na početku predstavljena kao kći baruna Josipa Steinera, kasnije se razotkriva da Lina vješto lažira ulogu:

Da, gospodine, moja ljubavnica! Jest, jest, moja ljubavnica! Krasne, dražesne li djevojke. I mene je ružno ostavila na cjedilu... Prokleti onaj talijanski slikar! Ah ludorije... (Kumičić 1997: 90)

Naravno, vrlo lukavo i snalažljivo Lina skriva istinu:

Moj te otac, Alfrede, štuje i ljubi, on je, uostalom, pošten čovjek, no vidjevši da nema ništa više i znajući da mi ništa ne može dati, ocrni me pred tobom, rekao ti je da sam mu bila ljubavnica, a to samo stoga, da te od mene odstrani, jer on zna kako me silno ljubiš, kako si radi mene nesretan...(Kumičić 1997: 94-95)

Iste se osobine i drugdje lako pronalaze u romanu.

9.3. Socijalni status

Lina je, na početku romana lažno predstavljena kao kći baruna Josipa Steinera. Kao mlada barunica uživala je sve blagodati koje je mogla poželjeti: skupe domjenke, izlete, najukusniju hranu, birano imućno društvo.

Lini nije, dakle, ništa nedostajalo, sve je imala što i najkrasnija barunica može. Krasan stan, konje, ložu, lijepe haljine, novaca i „dobar stol“, i mnogo prijatelja. (Kumičić 1997: 82)

Do samoga kraja romana, Lina se ponaša raskalašeno, troši novac koji nije njezin te uživa u skupim hotelima i restoranima, iako nije barunica, nego kći mađarice Berte Körös:

A taj je krsni list svjedočio da je Lina bila kći neke Mađarice. Njezina se majka, naime zvala Berta Körös. Lina, međutim, nije znala mađarski jezik, niti je poznavala svog oca. (Kumičić 1997: 171)

9.4. Fatalnost

Lina je takva fatalna žena kojoj je fizički izgled najveći *adut* i upravo u tome i jest njezina fatalnost. Svojim držanjem, govorom tijela, razbludnim ponašanjem, čvrstim stavom, Lina osvaja muškarce, ali ih ne zadržava dugo, jer joj isti vrlo brzo dosade.

Njezina bijela ramena, njezin zanimljiv hod, cijelo njeno razbludno tijelo, njeno otmjeno i vrlo, vrlo grabensko ponašanje, pa ono smiješeće žmirenje koje je od Klare naučila, sve to jasno svjedoči, sve ti milostivo obećava da je stvorena da bude zaštitnica i pokroviteljica svih nadobudnih i lakajskih, uljudnih i prijaznih mladića koji se žele više popeti... (Kumičić 1997: 173)

Lina je fatalna žena koja živi u trenutku i za trenutak. Ona se ne želi udati nikada jer vjeruje kako će udajom postati dosadna:

To ti je sasvim normalna stvar! Ja jednostavno nisam kao one žene koje obično misle da su zanimljivije kad su udate... (Kumičić 1997: 129)

Kumičić je Lininu fatalnost prikazao opisom žudećih pogleda muškaraca koje je osvajala:

Njegove su oči pohlepno budile po njezinu tijelu, po bezimenim i raskošnim crtama nogu, ramena, grudi. Jedrina i punoća djevojke omamila ga, krvave mu se oči izbuljile, pa svuda puze po onom toplom tijelu, on čezne i umire za nepoznatim, skapava za novim dražestima što se gube u polusjeni, a pogledi mu se nigdje ne mogu zaustaviti po onim bujnim oblinama, nego gmižu i plaze po onom mramoru, ližu ga i upiru se u sjene, dok mu se slatki otrov slijeva u srce, dok mu krv zalijeva oči... Htio bi zagristi u ono uznojno tijelo, dah mu gine, sav dršće, blijedi, krv mu se zapalila kao da je pao u žeravicu, srsi ga prolaze, a Lina ga zove k sebi milim djevičanskim glasom. Kako nedužno zvuči taj glas... (Kumičić 1997: 71-72)

Linina najveća želja bio je barun Alfred²⁰. Mladi barun već je pripao mladoj Olgi, što Lini nije bila prepreka u osvajanju Alfreda. „*Pogleda Linu koja je stupala lagano i zasramljeno, kao da žali što je bila nestašno dijete, dođe mu na um zaručnica Olga i pomisli: kakve li razlike između njih! Više vrijedi jedan jedini Linin pogled negoli cijela ona dosadna, mrtva Zagrepčanka!*“ (Kumičić 1997: 37-38)

Lina i Alfred zajedno su provodili večeri iako su oboje znali da između njih ljubavi nema:

Lina je svaki dan navečer s Alfredom u parku šetala. Bile su to blage, lagodne večeri. Dražesna barunica bila je vesela uz čovjeka u kom je krv naglo uzavrla. Znala je da je barun za njom pobenavio, a to joj je silno godilo. Alfred je nije ljubio: bila je to samo požuda, strast. On bijaše razuzdan čovjek, u svom životu vidio je dosta žena, ali Linino ubavo tijelo, njezin razbludan hod, ona bajna i zamamljiva gipkost njezina stasa, sve ga to začaralo. Za Alfreda je žena bio stvor koji jede i pije, koji spava, koji se šeće, koji djecu rađa i – ništa više. (Kumičić 1997: 56)

Linina je fatalnost bila prosta, sirova, do one mjere koja je bliska prostituciji: „*Iz velikih pariskih rezervoara à la château Mabilie prelijeva se prostitucija u najviše salone. S tom blatnom bujicom dopliva Lina u naručju silnoga Mornya.*“ (Kumičić 1997: 81)

Kao što je bio poguban i strah koji je budila njezina fatalnost:

Kroz sve živce Alfredove bile su se preplele i uvriježile niti nekoga neopisivog straha pred Linom. Jest, on se bojao Line, no nije mogao da se od nje udalji, jer ga je ona držala u šakama, kao divlja zvijer svoj krvavi plijen. (Kumičić 1997: 138)

²⁰„*Lice mu bilo još svježe, ali neke crte oko usana i oko očiju jasno su svjedočile da to nije ona prava jedrina nego da je nešto više naduta i suzdržana neprestanim i uvijek istim neurednim načinom življenja. Bio je više nego ukusno odjeven. Crn kaput, bijel prsluk i nekakve sive hlače. Na stolu do njega ležao je bijeli slamnati šešir širokih krila. Na prstima imao je više prstena, a oko vrata debeo zlatni lanac. Bio je to bogati hrvatski barun Alfred N.N.*“ (Kumičić 1997: 15)

9.5. Zla kob

Linina je zloba vidljiva u spletkama koje smišlja ne bi li nekoga osvojila ili se nekome osvetila. Najviše je, naravno, primjetna kada se želi osvetiti Olgi zbog Alfreda. Iako ona Olgu ne poznaje, zamrzi ju već onoga trenutka kada saznaje da je Alfredova zaručnica. Ispituje Alfreda o Olgi, s ironijom i podsmjehom, ne bi li ga odvratila od mlade Olga, koja je i sama patila zbog vlastite sudbine. Na pitanje o Olgi, Alfred se uvrijedi, jer smatra da će odgovorom izgubiti Lininu naklonost²¹.

Ipak, Linina fatalnost i čaroban fizički izgled, ostavili su trag na mladom barunu Alfredu. Njegove su emocije prema Lini varirale: od ljubavi, preko zaljubljenosti i na kraju do straha od fatalne Line. Pojavljivala mu se u snovima kao guja, a nisu izostali ni drugi naturalistički elementi:

Lina bi mu se prikazala, on je zapanjeno gleda, dršće i boji se njezinih velikih i modrih grudi, njezinih bokova, njezina stegna, cijeloga njezina tijela koje kao da gnjije, koje se širi i raste, sve više i više, a po njemu plaze otrovne zmije i prskaju ga crnim i krvavim otrovom. Lina ga hvata za grlo, grčevito ga guši, a on se brani objeručke. Njeno se tijelo tresu, rastavi, raspe. Komadi toga tijela, pomiješani s krvlju, padaju na njega, pokrivaju mu već i cijelu postelju, a veliki, nabreknuti crvi plaze i gmižu po njemu, on ih davi i gnječi, no oni se uvijek množe i množe, ruke su mu već okrvavljene, otresa sa sebe taj smrad, ali se ne može maknuti, svuda krv, svuda crvi... (Kumičić 1997: 91)

Osim što je Linin lik simbolički kao *guja*, često ju se uspoređuje i s vragom:

Bolje, dakako, bolje po mene da me je ostavila. Ta to je vrag od djevojke! Uvijek joj treba novaca i novaca, a o vjernosti niti se ne govori. (Kumičić 1997: 90)

Vrhunac zloće i Linine pakosti, dakako, očituje se u trenucima kada ubija Olgu i pokazuje svoju najmračniju stranu:

²¹„Molim, barunice, ja, ja, nisam baš rekao da sam... zaručen. Barunice, vi ste me zlo, vrlo zlo razumjeli... Htjeli bi mi o vrat objesiti djevojku niskoga građanskoga roda, ali do vjenčanja ima još mnogo, mnogo vremena... - branio se Alfred“. (Kumičić 1997: 43)

Lini se oči zakrijese. Probljedi, usne joj se stisnu, nosnice zadržću, kosa joj se naježi. Nešto paklenskoga preleti njenim licem. Obazre se po sobi i, vidjevši da je sama, uhvati Olgu za grlo i stane je gušiti. (...) Lina stisne jače Olgino grlo. Žrtva se trgne cijelim tijelom, htjede podići glavu, opazi Linu, oči joj se rasvijetle i naglo ugasnu. (Kumičić 1997: 168)

Nemec²², zaključuje: „Kumičićeva Lina, Kovačićeva Laura i Elvira – sve su one na neki način izopćene iz društva, sve one putuju od mjesta do mjesta i nose sa sobom nemir, mržnju i osvetu. Za Linu se eksplicitno kaže: *bila je rođena da 'živi', ali ne da bude supruga, da bude majka*“.

9.6. Tragičan završetak

Udajom za Alfreda, Lina je slavila svoju pobjedu. Maknula je s puta sve i svakoga tko joj je smetao i imala je Alfreda samo za sebe. Naravno, njezina sreća nije dugo trajala. Alfred ju jako brzo počinje okrivljavati za propast i siromaštvo, a u jednom trenutku čak i fizički nasrće na nju, tada majku njegove kćeri Ide. Upoznavši Alfredovo pravo lice, Lina bježi s Arturom i ostavlja kćer jedinicu. U tome trenutku čitatelju je jasno da Lini ništa nije sveto, dijete ju ne odvraća od poriva, a ulogu majke zamjenjuje ulogom fatalne žene.

Ne razmišljajući o svojoj budućnosti i budućnosti vlastite kćeri, Lina odlazi s Arturom u Milano, gdje postaje običnom gostioničarkom:

Jedne večeri, negdje oko ponoći, zađe u neku zloglasnu kuću. U salonu bilo je više tužnih djevojaka koje su se većim dijelom razgovarale mađarski. U kutu na divanu sjedila je krupna žena, a do nje visok i starovit muškarac. To su gazdarica i njen muž. (Kumičić 1997: 181)

U toj je mjeri neobičan je završetak ovoga romana, a u odnosu na ostale tragične završetke fatalnih žena. Naime, Lina nije poludjela niti se ubila, ali ju je zadesila sudbina kakvu nije mogla ni zamisliti. Njena kći Ida i njezin polubrat Milan

²²Tragom tradicije – ogledi iz novije hrvatske književnosti, 1995: 71

(Alfredov sin iz prvog braka), završe zajedno, a kada shvate da su brat i sestra oboje izvrše samoubojstvo:

Ne izgovori, a tane joj probi grudi. Milan klečeći do nje, odapne drugi hitac ravno u svoje srce. (Kumičić 1997: 182)

Međutim čak ni tada kad Lina ugleda svoju kćer na smrtnoj postelji, ne prevagnu u njoj majčinski instinkti, a kamoli osjećaj krivnje zbog tereta prijašnjih grijeha. Ona gotovo bezdušno potvrdi svoju majčinsku ulogu, ali ni u tom trenutku se niti jedna potpuno prirodna emocija, emocija boli, gubitka i nesreće, ne pojavi u njoj. Iako se Lina nije ubila, doživjela je smrt jedinoga djeteta i samim time neku vrstu sudbinske kazne za počinjena zlodjela.

10. KOVAČIĆEVA LAURA (*U registraturi*)

„Laura, taj demonski lik žene razgorjelih strasti, koja je – i to smo već rekli – bila u stvari ta sudbina Ivičina, njegova zla kob, bujna, čulna, bezdušna Laura zbunjivala je mnoge dosadašnje Kovačićeve kritičare. (...) To je lik u kome je Kovačić, kao u neki nerazveziv, nerazrješiv (Gordijev) čvor, svezao čarobni svijet starih predaja o drevnim vremenima, svijet mistične realnosti neke davne prošlosti i prozaične, pa i okrutne realnosti recentne zbilje.“ (Jelčić 1971: 22)

10.1. Fizički izgled

Ja ispadoh iz odaja Mecene i sretnem na stubama divnu Lauru... Ona mi se nasmiješi rajskim, požudnim osmijehom, a u crnim očima usplamsa joj strast i hladnoća, neopisivo milje i ljut prezir, anđeoska dobrota i zmijska zloba... sve to u jedan tren. Ah, Laura... ta Laura!... (Kovačić 1983: 57)

Ivičine su ovo riječi, impresije i misli nakon prvog susreta sa zanosnom Laurom. Neosporna je Laurina ljepota, jer kao i svaka fatalna žena, Laura je oduzimala dah svojim bićem. Neprestano Kovačić hvali svoju junakinju, uspoređujući je s kraljicom („Žena je lijepa poput kraljice...“²³) i božicom („...ti gola božice ljepote...“²⁴) te ne ostavlja čitatelju prostor da pomisli drugačije. Svaki Laurin pokret, pogled, trzaj bio je savršen, a opisan do detalja:

Ali nitko ne bi dirao Lauru. Njezina još neviđena ljepota, njezino kreposno i skromno držanje sve je očaravalo i iznenađivalo. Pa se nadaleko među pukom pronio glas o ljepoti i milini toga dražesnoga, i divnoga ženskoga bića. Obličnja gospoda, gospođe i vlasteoske porodice radoznalo tražiše zgodu, da ugledaju tu djevojku, o kojoj puk priča kao o kakvoj istočnoj kraljici udivljeno, sveto, te s nabožnim poštovanjem i poštovanjem“. (Kovačić 1983: 302) Sve na Lauri bilo je besprijekorno: „Nikada još u životu ne vidješe njihove oči takova savršenstva ženskoga struka i krasote, pa takova lišca, pa takovih očiju. (Kovačić 1983: 301)

²³ Kovačić 1983: 342

²⁴ Kovačić 1983: 179

Dubravko Ječić²⁵ usuduje se Lauru nazvati „likom iz bajke“ kazujući sljedeće:

Jer Laura je sva iz bajke – i sva iz živog ljudskog mesa, upravo zato što je njezina fizička ljepota jednaka svim onim očaravajućim bajkovitim divama uz koje se veže ista. Naravno, Laura je lik fatalne žene koju krasi i mnoge vrline, ali fizička ljepota zajedno sa svim vrlinama čine ju junakinjom vrijednom spomena. Njezina života priča, zapleti, intrige, zanosna ljepota, stil života, smisao za ljubav, ali i smrt, čine Lauru uistinu posebnom fatalnom ženom, baš kakvu je Kovačić i imao cilj stvoriti. (Ječić 1971: 23)

10.2. Karakterne osobine

Laura je uistinu posebna fatalna žena. Odlikuje ju hrabrost, upornost, dječja zaigranost, a s druge strane, ona je amoralna, proračunata, hladna, lukava i raskalašena fatalna žena. Ujedno je anđeo i đavao. Dobra je i loša; a sve ovisi od njezina raspoloženja. U tome jest njezina moć. Upravlja muškarcima kao marionetama. Kada treba biti anđeo i predstaviti se u svjetlu dobrote i skromnosti, bez problema to ostvaruje. Jednako uspijeva zapanjiti mnoštvo i kada preuzima ulogu đavla.

Kako je već navedeno, Kovačić čitateljima prikazuje Laurin život od djetinjstva pa do tragičnog kraja. Odrasla bez majke²⁶, Laura nije imala ženski obrazac koji je mogla slijediti. Uzor koji je u majci trebala pronaći i vrijednosti koje joj je majka trebala usaditi, ostale su po strani. Otac²⁷ s kojim je odrastala, borio se s teškom bolešću, a jedina briga koju je imao jest osigurati svojoj jedinici što veći imetak. Malu Lauru odgajala je starica Ivana²⁸, koju ona od djetinjstva pamti. U jednome je trenutku Lauru i njezina oca dočeka velika bijeda i siromaštvo. Morali su napustiti svoj kraj, a smještaj su pronašli u domu Ferkonje. Odnos kakav su imali Ferkonjini roditelji na Lauru su ostavili veliki utjecaj. Odrasla pod okriljem nasilja, potlačena i utučena, od života nije mogla očekivati puno. Kada joj otac umire, ona ostaje na

²⁵Ključ za književno djelo 1971: 23

²⁶„Majke nijesam poznavala. Godinu dana iza moga poroda nahladila se kod nekog izleta, te ostavila oca i mene.“ (Kovačić 1983: 142)

²⁷„Sjećam se oca, stasita i krepka čovjeka od kakovih četrdeset godina.“ (Kovačić 1983: 142)

„Otac se bavio poduzećima, pa je gotovo uvijek izbivao od kuće, a kada se na koji dan povratio, jedva mu je preostalo od briga i napora, da me izgrli i da protrepa po nekoliko riječi sa mnom...“ (Kovačić 1983: 142)

²⁸„Staricu nazivasmo Ivanom. Ona me je odgajala i učila, te redila i pazila kuću“ (Kumičić 1983: 142)

milost i nemilost Ferkonji i njegovoj obiteljskoj zlobi. U jednome trenutku, Ferkonja siluje Lauru.

Odrasla, dakle, sama i s krivom predodžbom obitelji i svijeta, Laurina sudbina postaje gotovo predodređena. Želja da bude voljena i ljubljena u njoj gori, ali teško je bilo izraziti utišane emocije. Upoznavši Ivicu, Laura upoznaje brata, oca, prijatelja, ali i neočekivanu ljubav. Emocije koje je do tada imala i karakterne osobine koje su joj usadili otac i Ivana (skromnost, požrtvovnost) sada su zanemarive. Njezina ljepota vlada u domu Mecene, njezina ljepota upravlja Ivicom i ona maksimalno koristi situacija kako bi zavrijedila svoje mjesto u nečijem životu. Glumeći samouvjerenost²⁹, jakost i hrabrost, s vremenom je isto i zadobila. Ponosno je uživala visoki položaj Mecenine štíćenice, živjela je raskošno i raskalašeno, a u njoj se lukavo³⁰ skrivala mala djevojčica kojoj nije dala izaći van. Ironija³¹ i cinizam nisu joj bili strani, ali sve je ona to doživljavala kao igru. Igrala se tako i s muškim srcima, sve dok joj ljubomora i zloba nisu zavladaale dušom.

10.3. Socijalni status

Laura je odrasla u siromaštvu. Otac, s kojim je odrastala, borio se kako bi kćeri jedinici osigurao dobar život, ali bolest ga je omela. Sama, bez novca, bez hrane, Laura se borila za vlastiti život kako je znala. Jedno vrijeme živjela je s babom Hudom koja ju je pronašla silovanu i spasila od Ferkonje.

Iz jedne grube svakidašnjice, koju simbolizira Ferkonja, Laura je upala u čaroban svijet jedne zagonetno-osebenjačke starice, da bi se iz njega ponovno vratila u realnost Meceninu, Ivičinu i najzad opet Ferkonjinu. (Jelčić 1971: 23)

Život kod babe Hude nije trajao dugo, a četiri dana putovala je do gradića, u dom Mecenin. Od ovoga trenutka Laurin život se iz korijena mijenja. Laura saznaje

²⁹„Djevojka gledaše starca, kano da ga proučava i u isti čas kano da mu se ruga. Nehajan i ponešto gorak osmijeh bljesnu na njezinim usnama... Ona pokroči prema njemu i poda mu obje ruke. Starac se sagnu i stade ih cjelivati“. (Kumičić 1983: 271)

³⁰„...Ondje je milostivo primi nekakva starica u svoju kukavnu izbicu, i tu se bolna nasloni na sanduk i ridaše očajno lukava glumica tako, da i starici, stanarici izbe, potekoše gorke suze i ona počne tješiti i blažiti tobože jadnu djevojku“. (Kumičić 1983: 280)

³¹„A, gospodičiću! Što to od vas biva? Ne bojite li se, da će vas vidjeti milostivi vaš dobrotvor? Možda rođak Žorž? Možda koji profesor vaš?“ (Kumičić 1983: 139)

neočekivane tajne, uživa u bezgraničnom divljenju okruženja te živi raskalašeno i imućno.

10.4. Fatalnost

Važno je ponoviti, da sve Laurine karakterne osobine (dobre i loše) i njezin besprijekoran fizički izgled čine jednu potpunu fatalnu ženu koja Kovačiću donosi veliki uspjeh. Svojom strastvenošću³² i perverzijom Laura bi uzburkala muške misli, nedostižnom simpatičnošću³³ ulijevala bi nadu onima koji su je poželjeli, a nježnošću i dražesnošću³⁴ uvukla se pod svačiju kožu.

Laurine želje bile su jednostavne: lagodan i luksuzni život, društvo muškaraca i naravno, Ivica. Ivicu je Laura osvojila na *prvi pogled*, a kada je s njome progovorio prvi puta, od tada ga više u mislima nije napuštala.

Njezina pojava u vrtu, kad skuplja razletjele listove Ivičinih potrganih knjiga, djeluje (čitalac to mora osjetiti!) ne samo svježinom svojim šesnaest-sedamnaest godina nego i – rekli bismo – čistoćom duše: ona nudi Ivici sestrinsku ljubav. Ali mi već znamo da Ivica i Laura ulaze u ovu situaciju s bitno različitim predispozicijama. Ivica je u tom trenutku još uvijek čist i bezazlen, mladenački neiskusani i naivan, dok Laura u taj sudbonosni susret unosi ne samo potencijalnu nasljednu opterećenost i stečena iskustva nego i svoju nezavidnu sadašnjost. (Jelčić 1971: 29)

Za Ivicu je Laura, od tada, fatalna. Naime, Ivica zbog nje počinje zanemarivati i svoje obrazovanje (zbog kojeg je i došao u veliki grad kod Mecene), a do kulminacije dolazi kada Ivica Lauru predstavlja svojim roditeljima. U presudnom trenutku Laura otkriva još jednu osobinu fatalne žene, a to je želja za slobodom. Iako je Ivica mislio da Laurin dolazak u njegovu obitelj znači i njihovo vjenčanje, Laura je imala drugačije viđenje svega toga. Na pitanje da se za njega uda, Laura odgovara:

³² „Ja osjetih na obrazima drhtaj njezinih punih, labudove bjeline grudi... njezinih alabasternih ramena... I noć je skrila svu tajanstvenost, sav čar i dražest, svu milinu ljubavi naše... grijeha našega!...“ (Kovačić 1983: 178)

³³ „Mladu mu dušu zaokupljaju druge misli i drugi snovi, nego li je red i mar za školske knjige... Nije li tako! – pogladi me ona po rukama i opet upre one velike oči u mene“ (Kovačić 1983: 136)

³⁴ „Reci Ivice, sve! Ispovjedi, brate! – privine se ona dražesnim stiskom do mene“. (Kovačić 1983: 137)

Nikada! Nikada! Nikada! – kriknu Laura... - Ja ću živjeti slobodno, slobodno ću te ljubiti i obožavati! Ali u nikakvim, ni crkvenim, ni svjetovnim okovima, pa ovaj tren umrla naša ljubav! Nikada! Pamti! Nikada! (Kovačić 1983: 317)

Nakon toga trenutka, Ivičina i Laurina ljubav stavljena je na kušnju: Ivica se vraća u grad, na putu sreće Anicu i oni obnavljaju dječju ljubav, a Laura s druge strane, ne mogavši se oduprijeti svojoj fatalnosti zavodi lakoumne seljane.

„Prava“ Laurina fatalnost pojavljuje se u trenutku kada ona saznaje da je plod opačine i razvrata, plod grijeha:

Da, upravo su to imena poroditelja tvojih! Sve se slaže i sklada na vlas. Ti si, Lauro, nesretni i kobni plod Mecenine pustolovine i teškoga grijeha sa gizdavom vilom Doricom... (Kovačić 1983: 294)

Od toga trenutka, Laurina jedina preokupacija je osveta! Želi osvetiti svoju majku, a onda lagodno živjeti:

I djevojka pribra sav svoj nered i svoj imetak. Napusti stan i grad svoje sreće i nesreće. Još samo jedna spasonosna utješljiva misao gonila je u širok svijet: - Živjet ću, živjeti! A sve ostalo, do sada bijaše puki san!.. (Kovačić 1983: 295)

Saznanje o svome podrijetlu nosila je duboko zakopano u srcu i nitko na njoj nije mogao vidjeti promjenu. Iako je u sebi nosila želju za osvetom i mržnju, pokušala je to skriti i ne dopustiti da to utječe na njezin savršen život. Ništa nije moglo urušiti njezinu samouvjerenost, ponos i moć, pa je tako nastavila živjeti lagodno i uživala u svim blagodatima života.

10.5. Zla kob

Kritičari Kovačićevi tvrdili su da u nizu Laurinih duševnih zbivanja, koja su je od ženskog demona učinila krvolokom, manjkaju mnoge etape. Istina je, međutim, samo to da sve etape u tom psihičkom procesu nisu izravno

prikazane i osvijetljene u konkretnoj akciji, ali su one ipak prilično jasno najavljene i pažljivi ih čitalac može razabrati. (Jelčić 1971: 31)

To Jelčićevo objašnjenje podrazumijeva i da je Laura prvenstveni nositelj čitave radnje. Ona pokreće, zaustavlja i mijenja radnju. Sve to u svoju korist. Tako i dolazi do toga da Laura sebi daje za pravo i ubiti. Želi „očistiti“ put do Ivica i osvetiti majku. Ubila je Mecenu³⁵, svoga oca, ubila je Mišu³⁶ koji joj je „smetao“, Ferkonju³⁷ kako bi osvetila to što ju je silovao, Anicu³⁸ koja joj je „ukrala“ Ivicu i kada je „maknula“ s puta svakoga tko je njoj nanio neku vrstu zla, onda se osvetila i svima onima koji su bili svjedoci:

Groza i užas zaokupi i bogate i siromašne, jer je taj ženski stvor u svojim razbojstvima mučio i nakazivao žene, ubijajući i umarajući ih na najstrašnji način. Tako pripovijedaju da su onu žensku žrtvu našli iskopanih očiju i otkinutih uda; onu opet odrubljene glave, ali tako, da joj bijaše vrat pilom prepiljen. (Kovačić 1983: 386)

U jednome trenutku, Ferkonja Lauri govori: „*Ti si lukavija i mudrija od đavla, pa smisli, pa reci!*“ (Kovačić 1983: 376) iz čega je vidljivo da je njome zavladao demonski duh. Zloba, oholost i mržnja u potpunosti su obuzeli njezino mlado srce i ona poprima oblik đavla u ženskom tijelu. Neizostavna je i simbolična zmija, koja se pojavljuje kod većina fatalnih žena.

S početka spomenuta *zmijska zloba* sada apsolutno ima smisla i Laura se pretvara u istu:

³⁵ „Kad je kumordinar oteturao niz stube u svoju družinsku sobu, bljesnu oči Laurine; ona pograbi ljekarsku tekućinu, izlije polovicu i hitro izvadi iz njedara nekakav zamočić od papira, sasu iz njega u tekućinu žutkast prašak – sve pomiješa pred svijetom i šapnu sama sebi: „Danas treba da je svemu kraj! Još ovo, pa onda...“ (Kovačić 1983: 272)

³⁶ „ – Ajde, ne zanovijetaj! Kažem ti, da ga je napitak satr'o i oslabio. On je već kao krpa. Valja ti ga samo čvrsto stisnuti, i njegova duša ode! S tijelom je tada lako... Kad se odijeli jedno od drugoga – samo da duša prhne što prije s toga svijeta, a tijelo je blato i vraća se u blato... Samo naprijed i hrabro – I ona se maknu natrag i umače.“ (Kumičić 1983: 377)

³⁷ „ – Aha! I tebe se riješih sretno! – ciknu ženski glas. – On bi sa mnom na polovicu dijelio! Ej, kuda li si otputovao tako iznenada, moj junakoviću! Vidiš, dobra i vjerna kubura – a grob si sam našao – pa je svemu kraj – i ona polagano ispuza iz duboke jame, dospije do kovčega i tu se umorna nasloni i zamisli...“ (Kovačić 1983: 382)

³⁸ „U taj čas grunuše puške i kubure, te zasjaše ljuti razbojnički noževi... Luč utmu... Sve se uskomeša... Nastade plač, jauk i pomaganje kao u paklu... Vrisnu ženski glas, zajeca i zašuti, kano da joj iznenada začepiše usta. – Nju! Nju! Nju... A za drugo mi nije stalo! Ja ne gledam, koliko proteče krvi; ne računam, koliko je mrtvih glava... A ti, dače Ivica, ako si još u životu, znaj i pamti, da je Laura održala riječ!...“ (Kovačić 1983: 390)

Laura bijaše nekuda hladna. Na njezinim usnama pomaljao se onaj zločinački poluprezir, a iz očiju joj lizaše onaj zmijski blijesak, kakova već poznajemo u te glumice, kada god se u njezinoj glavi roje nove osnove i u duši stvaraju nove odluke... (Kovačić 1983: 318)

Laurinu zlu kob na vlastitoj su kožu osjetili svi oni koji su joj se približili. Njezino psihičko stanje i rastrojenost doveli su do toga da od plahe, nježne i umiljate djevojčice postane đavolsko biće zmijskoga srca. Laura je, kako Nemeč³⁹ tvrdi tipičan lik *crne romantike*, faktor nestabilnosti u Kovačićevu romanu. „Njezin kontradiktorni identitet i tajanstveno podrijetlo kod čitatelja stvaraju plodnu dezorijentaciju, stalnu napetost povezivanja s pitanjima: tko je ona, odakle dolazi, što želi, odakle joj takva moć. Sjena fatuma pada na kraju i na samog Kičmanovića; on je samo jedna od žrtava te opake žene“. (Nemeč 1995: 127) Tako Laura kod čitatelja izaziva pravu mješavinu emocija, ostavlja dojam iznenađenja i nesumnjivo ostaje zapamćena kao ubojica bez srca i duše⁴⁰.

10.6. Tragičan završetak

Uistinu, kod Laure nije izostajao niti jedan element fatalne žene. Čak i pred kraj, kada čitatelj pomisli da je ona apsolutno zaboravila na Ivicu i silnu ljubav koju je gajila, ona se iznenada vraća i moli za oprost. Osjetivši, na tren, osjećaj samoće i nelagode, ona pada na koljena pred Ivicom i sigurna da će ga dobiti nazad, potpuno se ponižava:

A ona pade pred njegove noge, obujmi ih krepko, te ih žarko stade cjelivati, a valovite i bujne vrane kose razasule se oko mladićevih nogu. (Kovačić 1983: 383)

Kada ju Ivica neočekivano odbije, ona osjeti prezir i u njoj se budi ona već spomenuta zla kob:

³⁹ *Povijest hrvatskog romana od početka do kraja 19. stoljeća*, (Nemeč 1995: 179)

⁴⁰ „Laura se ushodala u svojoj kapelici, kad je čula za iznenadnu smrt Justinu. Bijaše uzrujana, ali zadovoljna sama sobom... - Bolje mi je osnova pošla za rukom, nekoli sam i mislila! Ja daleko preko tri brda – a ona ode! Ta već sam snovala, kako da je zagušim, kad mi se tako dugo ne ugiblje... A sada – sada!...“ (Kovačić 1983: 341)

I kada, evo sve polažem pred tvoje noge i svoju pokorničku okajalu dušu i svoje srce i svoj život – ti me udaraš prezirno nogom, odvraćaš oči od mene i okrećeš mi leđa. Dobro! Ali pamti! Nikada nijedna druga neće biti tvoja, ni ti njezin! Pamti to! (Kovačić 1983: 385)

Nije Laura mogla dopustiti Ivici i Anici sreću te od njihove svadbe napravi *krvavu svadbu* i *masovni pokolj*⁴¹. Uživala je hajdučica Lara ubijajući. Ona želja za osvetom majke, koju je osjetila kada je shvatila da je plod grijeha, prerasla je u nešto više, gore, mračnije. Izgubila se u svim umorstvima, u vlastitoj mržnji prema drugima, ali i prema sebi. Njezinim zločinima nije se znalo broja: „*I napokon bi na njezinu glavu raspisana nagrada onome, koji ju živu ili mrtvu predade vlasti...*“ (Kovačić 1983: 390) Nije dugo prošlo, a Lauru su izdali svi, pa i oni vjerni drugovi koji su za nju činili ubojstva. Osudili su je na smrt, ustrijelili i tako ova fatalna žena doživljava svoj kraj:

Sudili su je na smrt... Ustrijeliše je... Tu se dogodilo čudo na stratišu... Pukoše smrtonosne cijevi i pogodiše je hici, ali ona stajaše nepomično poput mramorna kipa... Grudi joj bijahu razgaljene, ali ne proteče iz njezina tijela ni jedna kap krvi... Hladnu i ukočenu makoše je s mjesta i srušiše u grob, iskopan na njezinu podnožju. (Kovačić 1983: 391)

Kovačić na kraju, ubija svoju fatalnu ženu, pokretačicu radnje, ono inteligentno i lukavo biće koje ostavlja snažan dojam na likova u djelu, ali i na čitatelja. Nedugo nakon Laure, umire i Ivica: „*A nakon potraga i izvida za nestalim registratorom Ivicom Kičmanovićem utvrdilo se, da ono do ugljena izgorjelo ljudsko truplo bijaše tijelo nesretnoga registratora, koga se još za života uhvatila bolest i suludost, koju medicina naziva „delirium tremens“...*“ (Kovačić 1983: 392) Kritičari smatraju da je Laurin i Ivičin kraj Kovačić smišljeno napravio upravo ovako, jer je na simboličan način prikazao i vlastiti kraj kao pisca, autora i čovjeka:

Tu negdje, upravo u takvom shvaćanju smisla simbolike Laure zatvara se magičan krug Kovačićeva Udesa – kao čovjeka i pisca. Njegove životne

⁴¹„*Krvava svadba, kako ju kasnije nazivaše puk i njegove priče, što su se nanizale uz ovu povijest, završila se doista krvlju i ljudskim žrtvama... Muzikaš Jožica i susjed mu mali kanonik izdahnuše na mjestu... Ivičina mati bi smrtno ranjena, te je ostavila taj svijet još istoga jutra. A od gostiju i svatova ne bijaše nijednoga, koji nije zadobio rane ili lakih ozljeda. (...) Stare priče o krvavoj svadbi i razbojnicima Lari raznesle se nadaleko i široko, i svuda je zavladao strah i trepet.*“ (Kovačić 1983: 390)

traume, zlokobne slutnje, saharska pustoš i kob realiziraju se doista u plamenu preranog njegovog iščeznuća. Jer Kovačić je tipični primjer talentiranog, izvanserijskog hrvatskog pisca koji je doslovno izgorio u učmaloj, maloj, malograđanskoj našoj sredini, nedorasloj da shvati dalekosežnost njegovih literarnih inovacija: otvaranje novih tematskih prostora, utvrđivanja poetike modernog realističkog romana... (Šicel 2003: 136)

11. TABLIČNI PRIKAZ OSOBINA FATALNE ŽENE (*Klara, Melita, Lina, Laura*)

	FIZIČKI IZGLED	POGLED
KLARA	„To glatko lice čas bi se zažarilo plamenitim zanosom, čas izrazilo otrovnim rugom, čas složilo u neodoljiv posmijeh, čas okamenilo hladnim mramorom; samo pune, pootvorene usne, samo nemirno kretanje tijela pokazivalo je da u toj ženskoj glavi žive krvi imade.“ (129.)	
MELITA	„Povisoka je uzrasta, vitka, ali pak jedra. Kosa joj je crnozagasita, pa se ispod nje tim više ističe crnomanjasto-bijelo lice, finih, ali energičnih crta, koje odavaju jaku, neslomivu volju. Taj izraz lica uvećava njezino visoko čelo, preko koga se je ispod crnih vlasi do lijeve obrve pružala tanka, zelenkasta žilica, koja joj u časovima jake duševne uzbuđenosti čudno zatreperi. Njezine oči, velike crne oči, pune žara i sile, zastirale su duge, crne trepavice. Rijetko kada otvorila bi mlada grofica širom te žarke, neodoljive oči; činila bi to samo u odsudnim trenucima, kada je trebalo da njezina volja pošto-poto pobijedi“. (6.)	„...bijaše to pogled naoko miran, ispitujući do dna duše, ali lagodno i blago – nijem i rječit ujedno. Ono nešto vrebajuće, što mu bijaše svojstveno, nije Branimir ni izdaleka zamijetio, ali je čutio kako mu taj pogled poput plamene udice zahvaća srce i k njojzi ga privlači“. (60.) „Melita uprla svoj prijazni, neodoljiv pogled. Taj pogled je tako silno djelovao na nj da nije pravo znao što govori. Smeo se do skrajnosti i osjećao kako mu krv navire u lice“. (73.)
LINA	„Lina je bila uistinu krasota koja je mogla u prvi mah zanjati, uzbuniti. Stas joj je bio visok, a bokovi puni, obli. Ovelike, uzdignute grudi počinjale se uzdizati visoko na prsima u divnoj crti kojoj se ne zna imena. Mnogo bi oko zapelo najprije o njezino vitko i krasno tijelo, o onu razbludnu gibljivost, o onu raskošnu crtu što joj nad bokovima pliva, što se svija i gubi u cvatućoj puti. Vrat, bijel kao snijeg, bio je pun i urešen skupim nizom bisera. Na prekrasnom licu vidjelo se nešto nemirno, požudno, a kadgod i divlje. Njezin rijetko iskren posmijeh stvorio bi joj na svježim obrazima široke i neduboke jamice koje bi se naglo rasplinule prema kutovima usnica. Oko joj bilo crno i veliko, no odviše je sijevalo...“ (32.)	„...Da joj se miliš, uprla bi u te svoje plamsajuće oči, no ti bi osjećao da taj pogled ne želi zaviriti u tvoj srce, da ti sazna otajstvena čuvstva; osjećao bi da taj pogled istražuje samo osjetljivost tvojih živaca i ustrajnost tvojih požuda i tvojih želja“. (32.)
LAURA	„Ali nitko ne bi dirao Lauru. Njezina još neviđena ljepota, njezino kreposno i skromno držanje sve je očaravalo i iznenađivalo. Pa se nadaleko među pukom pronio glas o ljepoti i milini toga dražesnoga, i divnoga ženskoga bića. Obliznja gospoda, gospođe i vlasteoske porodice radoznalo tražiše zgodu, da ugledaju tu djevojku, o kojoj puk priča kao o kakvoj istočnoj kraljici udivljeno, sveto, te s nabožnim počitanjem i poštovanjem“. (302.)	

OSOBI NE									
	FATALNA	DEMONSKA PRIRODA ŽENE	OHOLA	BEZDUŠNA	MOĆNA	STRASTVENA	ZLA (ZMIJA)	LUĐAKINJA	UBOJICA
KLARA	„Kako da banici ne dosadi fantastička ta priča? Njoj se htjelo života, prava, živa života. Njoj se htjelo svladati jednim hipom“. (296)	„Evo Gregorijanca po treći put da ti kaže, oj paklena hudobo, da te mrzi, da te prezire, da bjega od tebe ko što se bjega od kuge. Ne diraj u svete ove ostatke, izrode pakla, ne muti kužnim dahom tomu anđelu rajskoga sna“ (335)	„...Šutite! Slušajte me! Ima u tom gradu prelijepa djevojka Dora, kći zлата Krupića. Ja mrzim tu djevojku, ja njoj želim zlo. Ne pitajte me zašto...“ (312)	„...Kristofel – zamoli Klara – ako je istina da me ljubiš od zbilje, Kristofe, pokaži to sada, osveti se sada, šibaj tu gamad otrovnim zmijama tvoje jarosti, jer tako mi Isusa i Marije, dok ne ovršiš što rekoh, neću dati da me se dodirneš!“ (309)	„Moleći, podignu suzne oči i složi ruke na burnim prsima. Nemalo začudi se ban krasoti Klarinoj. Premda surovo i ljuto, zaigra mu srce neobično kadno začu Klarin zvonki glas...“ (275)	„Pavle, za tebe vrći ću na kocku i dušu i raj, tebi ću robovati, tebi dati dušu i tijelo! Uslišaj me! Uzmi me! Primi me, jer ja – ja te ne puštam!“ (142)	„...sve satrlo je đavolskom himbom tvoje opako gujsko srce“ (336)	„Ne znam šta je s mojom Klarom. Od zadnjega Božića sva se prevrnula. Nešta joj je ušlo u glavu. Noću skoči iz postelje pa viče: Vidiš li te suzne oči? To ti je taj ledeni nož. To boli, veoma boli. I jedva da je umirim...“ (349)	„Žena dođe do mrtve djevojke. Razgrnu koprenu, i baklja rasvijetli Klarino lice. Nagnu glavu nad lešinu. „Moram da te vidim suparnice moja!“ šapnu zloradim podsmijehom i dignu baklju. „Ti, ti si mi dakle otrovala život, uništila sreću? Luđakinjo, evo, sad ležiš ovdje pred mnom pobijedena.“ (335)
MELITA	„Pred njim je neprestano lebdjela čarobna slika Melitina; pod uplivom njezina bića,	„ – U tebi je nešto sotonskoga, moja draga! - Melita sam i – ništa drugo! – I stala se opet	„Istina je bila da Melita svoga čeda ni vidjela nije, da ga dapače nije	„Čuvši riječ dijete, Melita se strese, kao da joj se zgrozilo od nečega. Ona je	„Ta Melita uistinu je prava čarobnica. Što je u trenuće jedno učinila od	„Osvojilo ga neko neizrecivo blaženstvo, neka raskošna omaglica duše, u kojoj je tonuo, gubeći sav svoj svijet oko		„Njezini su živci skroz rastrojani, a ona neće da se liječi... A što je najžalosnije, Mely si je sama	

	komu se je već sada klanjao i koje je obožavao, on bi bio kadar grofu Orfeju još i veće usluge učiniti“. (88)	smijati sotonskim smijehom da je Ellu zazeblo na dnu srca“ (227)	poželjela ni vidjeti. Štoviše, ona je zahtijevala da se to „derište“ što dalje premjesti, samo da ne čuje njegov glas...“ (219)	već mjesec dana sumnjala da se osjeća majkom, a ta misao ispunjavaše je užasom i nekom odvratnošću.“ (174)	toga mladoga čovjeka, koji bijaše dosele materijalista od glave do pete, komu su se najljepše i najzamamnije djevojke, u nakani da ga predobiju za se, umiljale bez i najmanjega uspjeha“. (106.)	sebe, samo ne nje, koja mu je bila vazda pred očima, koju je jedinu gledao i slušao“. (95)		kriva. Valjda si čuo kako ona živi... To mora dovesti do katastrofe... Njezin muž je nezadovoljan, a ona neće da sluša njegovih savjeta... Bojim se, jako se bojim za nju“. (270)	
LINA	„Njezina bijela ramena, njezin zanimljiv hod, cijelo njeno razbludno tijelo, njeno otmjeno i vrlo grabensko ponašanje, pa ono smiješeće žmirenje koje je od Klare naučila, sve to jasno svjedoči, sve ti milostivo obećava da	„Bolje, dakako, bolje po mene da me je ostavila. Ta to je vrag od djevojke! Uvijek joj treba novaca i novaca, a o vjernosti niti se ne govori.“ (90)	„ – Dobro, Lino! Čekaj da izvadim lisnicu. Evo ti tisuća da pošalješ u Beč. A tebi koliko treba? Imam kod sebe samo jednu novčanicu od tisuću i maloga novca. Hoćeš još jednu tisuću?“ (74)	„Lina stisne jače Olgino grlo. Žrtva se trgne cijelim tijelom, htjede podići glavu, opazi Linu, oči joj se rasvijetle i naglo ugasnu. - Oh, Bože! – uzdagne i – zadržta. Mrtva...“ (168)	„Lina zahvali, primi taj maleni darak i reče da će je taj biser na najljepše dane njene mladosti uvijek ugodno i milo sjećati. Izustivši te riječi, pruži mu svoju desnicu koju on učtivo poljubi, zahvali mu još jednom i nakloni se kao u znak da je ceremonija	„Pa kako da ga ne opije i ne omami onaj topli i vlažni zrak, pun i zasićen onih do moždana prodornih i živim mirisom bujnih grudi i nježnih i rosnatih ramena što su se caklila u nemirnoj, titravoj svjetlosti? U takvu zraku ima nešto živo, nešto žensko, kano da su u njem sitne čestice ženske puti uzvitlane i pomiješane s mirisom raznolikog cvijeća...“ (41)	„Lina bi mu se prikazala, on je zapanjeno gleda, dršće i boji se njezinih velikih i modrih grudi, njezinih bokova, njezina stegna, cijeloga njezina tijela koje kao da gnjije, koje se širi i raste, sve više i više, a po njemu	„Lini se oči zakrijese. Probljedi, usne joj se stisnu, nosnice zadržću, kosa joj se naježi. Nešto paklenskoga preleti njenim licem. Obazre se po sobi i, vidjevši da je sama, uhvati Olgu za grlo i stane je gušiti. (...) Lina stisne jače Olgino grlo. Žrtva se trgne cijelim tijelom,	

	je stvorena da bude zaštitnica i pokroviteljica svih nadobudnih i lakajskih, uljudnih i prijaznih mladića koji se žele više popeti...“ (173)				gotova“. (69)		plaze otrovne zmije i prskaju ga crnim i krvavim otrovom. Lina ga hvata za grlo, grčevito ga guši, a on se brani objeručke. (91)	htjede podići glavu, opazi Linu, oči joj se rasvijetle i naglo ugasnu.“ (168)	
LAURA	„Ja ispadoh iz odaja Mecene i sretnem na stubama divnu Lauru... Ona mi se nasmiješi rajskim, požudnim osmijehom, a u crnim očima usplamsa joj strast i hladnoća, neopisivo milje i ljut prezir, anđeoska dobrotu i zmijska zloba... sve to u jedan tren. Ah,	„U taj čas grunuše puške i kubure, te zasjaše ljuti razbojnički noževi... Luč utrnju... Sve se uskomeša... Nastade plač, jauk i pomaganje kao u paklu... Vrisnu ženski glas, zajeca i zašuti, kano da joj iznenada začepiše usta. – Nju! Nju! Nju... A za drugo mi nije stalo! Ja ne gledam, koliko proteče krvi; ne računam, koliko je mrtvih glava... A ti, đaće lvice, ako	„I kada, evo sve polažem pred tvoje noge i svoju pokorničku okajalu dušu i svoje srce i svoj život – ti me udaraš prezirno nogom, odvraćaš oči od mene i okrećeš mi leđa. Dobro! Ali pamti! Nikada nijedna druga neće biti tvoja, ni	„ – Aha! I tebe se riješih sretno! – ciknu ženski glas. – On bi sa mnom na polovicu dijelio! Ej, kuda li si otputovao tako iznenada, moj junakoviću! Vidiš, dobra i vjerna kubura – a grob si sam našao – pa je svemu kraj – i ona polagano ispuza iz duboke jame, dospije do kovčega i tu se umorna nasloni i zamisli...“ (382)	„Kakav li se iznenada opet dogodio prevrat u biću glumice Laure, te se odlučila na to, da đak lvice što prije otputuje u daleki grad u škole i da nastavi svoje nauke. Ona ga pače sasvim opskrbila novcima i troškovima, da se ne treba nikuda prebijati, te očekivati i bitisati od	„Oh, kako li si razbludno razgalila svoje ubavo tijelo, ti gola božice ljepote, tamo u zlatnim okvirima!“ (179)	„Laura bijaše nekuda hladna. Na njezinim usnama pomaljao se onaj zločinački poluprezir, a iz očiju joj lizaše onaj zmijski blijesak, kakova već poznajemo u te glumice, kada god se u njezinoj glavi roje nove osnove i u duši stvaraju	„Nije dugo potrajalo, što je harambašica Lara sa svojom razbojničkom družbom nastavljala ubojstva i umorstva... Sve cnja njezina djela zapanjivala svijet“. (390)	„Groza i užas zaokupi i bogate i siromašne, jer je taj ženski stvor u svojim razbojstvima mučio i nakazivao žene, ubijajući i umarajući ih na najstrašnji način. Tako pripovijedaju da su onu žensku žrtvu našli iskopanih očiju i otkinutih uda; onu opet odrubljene glave, ali

	Laura... ta Laura!..." (57)	si još u životu, znaj i pamti, da je Laura održala riječ!..." (390)	ti njezin! Pamti to!" (385)		čije milosti". (317)		nove odluke..." (318)		tako, da joj bijaše vrat pilom prepiljen" (386)
--	--------------------------------	--	-----------------------------------	--	-------------------------	--	-----------------------------	--	---

12. ZAKLJUČAK

U ovome radu obrađuje se koncepcija ženske fatalnosti u djelima *Zlatarovo zlato*, *Melita*, *Olga i Lina* i *U registraturi*. Na samome početku rada donosi se kratak književnopovijesni kontekst i monografski prikaz svakoga autora, a ia čega slijedi definiranje i opis samoga pojma fatalna žena. Također, navedene su karakteristike i glavne značajke po kojima su **fatalne žene** prepoznatljive u različitim književnim djelima. Poglavlja koja su zatim uslijedila prikazuju određenu fatalnu ženu i njezine osnovne karakteristike (fizički izgled, karakterne osobine, socijalni status, fatalnost, zla kob, tragičan završetak). Ono po čemu su one slične ili različite, pregledno je dano u završnome poglavlju koje donosi tablični prikaz.

Ono što možemo zaključiti, a što svoju potvrdu ima u navedenoj literaturi, bez daljnjega jest da je značaj i važnost svakog od određenih djela neupitan. Počevši od Šenoe i spominjući Šenoino doba, govorimo o velikoj promjeni u hrvatskoj književnosti. Vrijeme je to u kojemu roman doživljava svoju afirmaciju, pogodno je i za probijanje autora na književnu scenu. Tako autori poput Tomića, Kumičića i Kovačića pišu po uzoru na Šenou i svojim se djelima žele približiti zadanoj formi. Po uzoru na Šenoinu *Klaru*, Tomić stvara svoju *Melitu*, a s ambicijom da čitatelja zabavi, ali i poduči. I sam, poput Šenoe, teži tome da bude „zanimljiv i ugodan pripovjedač“. Upravo zato, Tomić piše lako štivo i daje uzbudljive zaplete kojima privlači čitatelje. *Melita*, stoga, nije slična *Klari*, ali posjeduje određenu magiju kojom *privlači i odbija po volji*. *Melita* je primjer fatalne žene, koja žudi za slobodom, za životom po vlastitoj volji, bez prepreka i stega, tražeći ono što je nemoguće pronaći i na kraju se stoga gubi u vlastitim snovima i željama. Ni Kumičićeva *Lina*, nije dosljedna *kopija* Šenoine *Klare*. Ipak, ono što je Kumičić postigao kod svoje fatalne žene, jest prikaz metamorfoze lika, odnosno, identifikacije lika s vragom. Njegova žena, *najveću slast nalazi u tome kada bi mogla komu naškoditi*. U svojem romanu, autor suprotstavlja dva pola – sve ono dobro i vrijedno hvale, u liku je Hrvatice Olge, a zlo, u liku strankinje Line. Ono što Kritičari izdvajaju kao Kumičićevo majstorstvo, jest, fabuliranje i način na koji on zadržava čitatelja i drži ga u napetosti čitajući njegova djela. Najuspješniji u ostvarenju prikaza fatalne žene, bio je Ante Kovačić.

Likom Laure motiv fatalne žene u hrvatskom romanu 19. stoljeća doživio je kulminaciju.⁴²

Kovačićeve *Laura* imala je sve karakteristike Šenoine *Klare* (inteligencija, lukavstvo, čarobna ljepota), Tomičeve *Melite* (sanjarica željna slobode) i Kumičićeve *Line* (demon u ženskome tijelu). Ono što zajedničko svim navedenim ženama jest tragičan završetak koji su autori namijenili svojim junakinjama. Ni jedna ne uspijeva ostvariti svoj san, svaka je jednako sretna, ali i nesretna u ljubavi, uživaju u blagodatima imućnoga života, ali na kraju, koliko god bile slične ili različite, doživljavaju neočekivani, nesretni kraj.

Klara, *Melita*, *Lina* i *Laura* dosljedan su utjelovljenje fatalnih žena kakve su općenito prisutne u književnosti, i to svim svojim značajkama i karakteristikama. Te su značajke kontradiktorne, ponekad u punom smislu paradoksalne, no te su ženske junakinje i dalje upravo zbog toga one koje mogu u punoj mjeri privući i pažnju suvremenih čitatelja.

⁴² *Povijest hrvatskog romana od početka do kraja 19. stoljeća*, (Nemec 1995: 179)

13. POPIS LITERATURE

1. BARAC, A. (1964.) *Pet stoljeća hrvatske književnosti: August Šenoa*, Zagreb, Matica hrvatska: Zora
2. BARAC, A. (1950.) *Pet stoljeća hrvatske književnosti: Eugen Kumičić*, Hrvatsko kolo
3. DIKLIĆ, Z. (2009.) *Književnoznanstveni i metodički putokazi nastavi književnosti*, Zagreb, Školska knjiga
4. FRANGEŠ, I. (1986.) *Nove stilističke figure*, Zagreb, Globus
5. JELČIĆ, D. (1971.) *Ključ za književno djelo, Interpretacije, Majstori realističkog pripovjedača: Ante Kovačić: „U registraturi“*, Zagreb, Školska knjiga
6. KOVAČIĆ, A. (1983.) *U registraturi*, Zagreb, Mladost
7. KUMIČIĆ, E. (1997.) *Olga i Lina*, Vinkovci, Riječ
8. KUVAČ-LEVAČIĆ, K. (2017.) *Motivi ranih majčinskih praksi unutar konstrukcija književnih ideologema*, UDK: 821.163.42.09-055.2., Zadar
9. LEDERER, A. (1997.) *Eugen Kumičić: Olga i Lina*, Vinkovci, Riječ
10. MARJANOVIĆ, M. (1951.) *Hrvatska moderna, II. knjiga (Kovačić)*, Zagreb, Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti
11. MERKLER, D. (1996.) *Hrvatski pripovjedači u doba realizma*, Zagreb, SysPrint
12. NEMEC, K. (1995.) *Povijest hrvatskog romana od početka do kraja 19. stoljeća*, Zagreb, Znanje
13. NEMEC, K. (1995.) *Tragom tradicije – ogledi iz novije hrvatske književnosti*, Zagreb, Matica hrvatska
14. PETRAČ, B. (1990.) *Lik žene u hrvatskoj književnosti*, Bogoslovna smotra
15. ŠENOVA, A. (2001.) *Zlatarovo zlato*, Zagreb, Školska knjiga
16. ŠICEL, M. (2003.) *Pisci i kritičari (studije i eseji iz hrvatske književnosti) Ante Kovačić*, Zagreb, Biblioteka Razotkrivanja
17. ŠICEL, M. (1984.) *Kovačić*, Zagreb, Globus
18. ŠICEL, M. (2003.) *Pisci i kritičari (studije i eseji iz hrvatske književnosti) Eugen Kumičić*, Zagreb, Biblioteka Razotkrivanja
19. ŠICEL, M. (1970.) *Pet stoljeća hrvatske književnosti: Josip Eugen Tomić, Opančareva kći, Zmaj od Bosne, Melita*, Zagreb, Matica hrvatska: Zora
20. ŠICEL, M. JELČIĆ, D. (1993.) *Ključ za književno djelo (August Šenoa, Ante Kovačić, Ksaver Šandor Gjalski)*, Zagreb, Školska knjiga

21. TOMIĆ, J. E. (1994.) *Melita*, Vinkovci, Slavonica

22. ZOVKO, G. (2016.) *Klara Gruberova iz Šenoine romana Zlatarovo zlato (1871.)*, UDK: 821.163.42.09. Šeoa A., Široki Brijeg

14. SAŽETAK

Ovaj završni rad analizira koncepciju fatalne žene u romanima hrvatske književnosti 19. stoljeća. Korpus čine četiri izabrana djela: *Zlatarovo zlato*, *Melita*, *Olga i Lina*, *U registraturi*, dok rad donosi presjek njihova književnopovijesnoga konteksta kao i kratak monografski prikaz njihovih autora. U središtu je rada analiza osnovnih karakteristika fatalnih žena u hrvatskoj književnosti. Svaka fatalna žena detaljno je opisana od fizičkog izgleda do tragičnoga završetka, dok su u završnome dijelu rada tablično objedinjene njihove glavne karakteristike: fizički izgled; fatalnost, demonska priroda, oholost, bezdušnost, strastvenost i tragičan završetak. U skladu s time, završni dio rada donosi sintezu svega rečenoga.

Ključne riječi: fatalna žena, August Šenoa, Josip Eugen Tomić, Eugen Kumičić, Ante Kovačić, Klara, Melita, Lina, Laura, hrvatska književnost 19. stoljeća

15. SUMMARY

This final thesis analyzes the conception of *femme fatale* in the novels of croatian literature in the 19th century. The corpus is made of four selected works: *Zlatarovo zlato*, *Melita*, *Olga i Lina* and *U registraturi*, while the thesis brings a cross section of their literary-historical context as well as a monograph of their authors. In the centre is the analysis of the basic characteristics of fatal women in croatian literature. Every fatal woman is described in details, from physical appearance to tragical ending, while in the the final part, the main characteristics of *Klara*, *Melita*, *Lina* and *Laura* are tabulated: physical appearance; fatality, demonic nature, arrogance, obduracy, passion and tragical ending. Accordingly, final part of the thesis brings a syntesis of everything said.

Key words: fatal woman, August Šenoa, Josip Eugen Tomić, Eugen Kumičić, Ante Kovačić, Klara, Melita, Lina, Laura, croatian literature of the 19th century